

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
WYDZIAŁ HISTORII
KIERUNEK: GOSPODARKA I EKONOMIA W DZIEJACH

Jerzy Stajkowski

Nr albumu: 474164

**Funkcja przedsiębiorczości w gospodarce: analiza na
przykładzie prac Josepha Schumpetera i Israela Kirznera**

**Function of entrepreneurship in the economy: analysis based on papers of
Joseph Schumpeter and Israel Kirzner**

Praca licencjacka napisana pod kierunkiem

dr hab. romana macyra

POZNAŃ 2024

Spis treści

Wstęp

1. Schumpeterowski przedsiębiorca - innowator

1.1. Teoria rozwoju gospodarczego

1.2. *Twórcze niszczenie*

1.3. Inwencja, innowacja, imitacja

2. Ujęcie przedsiębiorczości według Israela Kirznera

2.1. Modelowanie *sensu stricto*

2.2. Proces rynkowy

2.3. Dochodzenie do równowagi rynkowej

Zakończenie

Streszczenie pracy

Bibliografia

Wstęp

Tematem mojej pracy licencjackiej jest przedsiębiorczość i jej rola w gospodarce, którą wielu z nas postrzega jako dynamiczny, obciążony niepewnością, proces rynkowy, gdzie ważną rolę odgrywa rozproszona informacja. To zaś tworzy stan niepewności i wpływa na stopień ryzyka, na które narażone są wszystkie, niezależnie od pełnionych ról, podmioty na rynku. Gospodarka postrzegana w taki sposób wpłynęła na moje zainteresowanie się tym tematem. Zatem moja praca, która w zdecydowanej większości odwołuje się do obrazu przedsiębiorczości zawartej w pracach Josepha Schumpetera oraz Israhela Kirznera – jednych z najbardziej zasłużonych autorów w tym temacie, jest analizą nad osobą przedsiębiorcy i przedsiębiorczością. Niezwykle trudno wskazać jedną, powszechnie obowiązującą, definicję przedsiębiorczości w gospodarce. Oczywiście, w kontekście autorów – Schumpetera i Kirznera, na których to pracach oparłem konstrukcję swojej pracy, to ich teorie przedsiębiorczości będą stanowić punkt odniesienia. Jednak w tym miejscu chcę zacytować jej definicję ze Słownika Języka Polskiego, i jest to *cecha kogoś wykazującego się inicjatywą i skutecznością w załatwianiu różnych spraw biznesowych; obrotność*¹. Dodatkowo uważam, że dążenie do zrozumienia znaczenia przedsiębiorczości dla współczesnych stosunków gospodarczych wzrasta szczególnie w sytuacji, gdy rośnie udział państwa oraz anonimowych akcjonariuszy korporacji w życiu gospodarczym. Szczególnie tych ostatnich, którzy coraz częściej występują w roli pasywnych inwestorów czy tylko chwilowych współwłaścicieli przedsiębiorstw, których są posiadaczami akcji. W tej sytuacji, współcześnie, wzrasta rola managementu.

Rozpoczynając rozważania na temat przedsiębiorczości i jej roli dla gospodarki, słusznym krokiem wydaje się krótka charakterystyka zagadnienia od samej strony etymologicznej i semantycznej. W tym konkretnym przypadku może to tworzyć pierwsze zasadnicze pytania i liczne niedopowiedzenia skutkujące zaciemnieniem istoty tematu. Odwołując się do literatury przedmiotu, to już same definicje przedsiębiorczości (nie uwzględniając w niej roli osoby przedsiębiorcy) różnią się znacząco od siebie w zależności od konkretnego autora oraz czasu ich publikacji. Wtórą rzeczą do zreferowania kolejnych definicji pojęcia tworzonych przez różnych autorów, będzie przedstawienie etymologii badanego zjawiska, która pozwoli zrozumieć ogólny sens obiektu rozważań i od tego też pragnę zacząć rozważania.

---

¹ <https://sjp.pl/przedysi%C4%99biorczo%C5%9B%C4%87> (data dostępu: 04.06.2024).

Próbując zarysować bardzo rozległy, lecz dość precyzyjny szkic pojęcia »przedsiębiorczość« i jego etymologię, odniosę się do hiszpańskiego ekonomisty Jesusa Huerty de Soto, który opisał wspomniane zagadnienia następująco:

[...] przedsiębiorczość jest charakterystyczną dla człowieka umiejętnością dostrzegania pojawiających się w otoczeniu możliwości osiągnięcia zysku, a działanie to zjawisko typowe dla przedsiębiorczości [...] Znaczenie terminu „przedsiębiorczość” w szerszym sensie odpowiada znaczeniu *ludzkiego działania*². W takim rozumieniu należy podkreślić, że każda osoba działająca, aby zmienić teraźniejszość i osiągnąć swoje cele w przyszłości, uruchamia funkcję przedsiębiorczą. [...] definicja to jest całkowicie zgodna z etymologicznym znaczeniem słowa przedsięwzięcie. Hiszpańskie słowo *empresa*, francuskie i angielskie *entrepreneur* oraz polskie przedsięwzięcie pochodzą od czasownika „wziąć” (łacińskie *prehendi* lub *prendi*) znaczy brać, chwytać, odkrywać, widzieć, zauważać, łapać, zdobyć; łacińskie wyrażenie *in prehensa* wyraźnie nawiązuje do działania – znaczy wziąć, łapać, zdobyć). A więc przedsięwzięcie jest synonimem działania³.

Z kolei pochodzenie pojęcia »przedsiębiorca«, idąc tokiem rozumowania za Baumolem, opisała następująco Teresa Piecuch:

Samo pojęcie „przedsiębiorca” wywodzi się prawdopodobnie z języka francuskiego i zostało po raz pierwszy użyte w średniowieczu. Przedsiębiorcę utożsamiano wówczas z osobą sprawującą nadzór nad wytwarzaniem dóbr, a w XVII wieku głównie z osobą podejmującą ryzyko, osiągającą zysk (lub ponoszącą stratę) z kontraktów rządowych dotyczących wytwarzania dóbr lub świadczenia usług⁴.

Według etymologicznego słownika języka polskiego pochodzenie słowa *przedsiębiorczość*, należy dopatrywać się w czasowniku *przedsiębrać*, które znaczy tyle co: planować, zamierzać, wybierać, postanawiać, próbować coś zrobić⁴.

A więc etymologicznie, przedsiębiorczość odnosi się do samego działania, wykazywania chęci i inicjatywy do podejmowania pewnych czynów. Francuskie słowo *entrepreneur*, które związane jest z działaniem na polu gospodarczym, ukierunkowało dalszy rozwój znaczenia

---

² Ludwig von Mises, opisuje *ludzkie działanie* jako celowe, a więc z definicji racjonalne działanie człowieka dążące do maksymalizacji szczęścia.

³ J. H. de Soto, *Socjalizm, Rachunek ekonomiczny i funkcja przedsiębiorcza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2011, s. 5, 16-17.

⁴ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy Teoretyczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013, s.16.

tego słowa, które przybiera bardzo różne formy, lecz w większości związane z działalnością gospodarczą.

Przechodząc do ewolucji znaczenia samego pojęcia przedsiębiorcy w teorii ekonomii jako pierwszego należy wskazać Richarda Cantillona (1680-1734). Klasyczny francuski ekonomista ze swoim dziełem *Ogólne Rozważania Nad Naturalnymi Prawami Handlu (1730)*, często opisywany jest jako pierwszy teoretyk ekonomii i pierwszy autor, posługujący się terminem *przedsiębiorcy* we współczesnym, możliwym do aplikacji w realiach funkcjonującej obecnie gospodarki, tego słowa znaczeniu⁵. Rozróżniał on trzy typy aktorów działających w ramach gospodarki, dzieląc ich ze względu na dochody, byli to: właściciele, przedsiębiorcy oraz pracownicy najemni⁶. Uważał, iż dochody pierwszej i trzeciej grupy, są dochodami względnie stałymi, a dochody przedsiębiorców różnią się tym, iż są one niepewne i zmienne⁷. Opisał przedsiębiorcę jako tego, który jest pośrednikiem między producentami oraz konsumentami, docierając do nieznanymi wcześniej źródeł dochodów, a więc zmagając się z niepewnością⁸. Herbert i Link, wskazują, iż istotnym aspektem u Cantillona, jest przedstawienie przedsiębiorcy jako pewną funkcję, a nie zestaw cech osobowości. Koncepcja francuskiego ekonomisty, obejmuje w ramach pojęcia przedsiębiorcy wiele różnorodnych profesji, obejmując produkcję, dystrybucję i wymianę⁹. Kolejni dwaj francuscy autorzy, Anne-Robert-Jacques Turgot (1727-1781) i Nicolas Baudeau (1730-1792), traktowali przedsiębiorcę odpowiednio jako kapitalistę podejmującego decyzje dotyczące spożytkowania posiadanego kapitału oraz w przypadku tego drugiego, jako kogoś, kto wprowadza nowe pomysły na polu gospodarczym¹⁰.

---

⁵ C. Brown, M. Thornton, *How Entrepreneurship Theory Created Economics*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics", 16(4), 2013, s. 402.

Uważa się, iż jako pierwszy traktował ekonomie w sposób wolny od wartościowania, czyli tak jak traktowana ekonomia jest współcześnie.

⁶ Ibidem, s. 406.

⁷ Ibidem.

⁸ T. Grebel, A. Pyka, H. Hanusch, *An Evolutionary Approach to the Theory of Entrepreneurship*, "Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe", No. 206, 2001, s. 3.

⁹ C. Brown, M. Thornton, *How Entrepreneurship Theory Created Economics*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics", 16(4), 2013, s. 406.

¹⁰ T. Grebel, A. Pyka, H. Hanusch, *An Evolutionary Approach to the Theory of Entrepreneurship*, "Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe", No. 206, 2001, s. 4.

Jako jednostkę podejmującą ryzyko i zarządzającą gospodarczymi przedsięwzięciami, opisywał przedsiębiorcę J. B. Say (1767-1832)¹¹. Rolę przedsiębiorcy Say przedstawił następująco:

[...] przedsiębiorca musi mieć osąd, wytrwałość i "wiedzę o świecie, a także o biznesie", ponieważ stosuje wiedzę w procesie tworzenia dóbr konsumpcyjnych. Musi zatrudniać robotników, kupować surowce, starać się utrzymywać koszty na niskim poziomie i znajdować konsumentów dla swojego produktu. Przede wszystkim musi oszacować znaczenie produktu, prawdopodobny popyt na niego oraz dostępność środków produkcji. I w końcu, „musi mieć gotowy talent do kalkulacji, aby porównać koszty produkcji z prawdopodobną wartością produktu po ukończeniu i wprowadzeniu na rynek”. Ci, którzy nie mają tych cech, nie odniosą sukcesu jako przedsiębiorcy i poniosą straty oraz bankructwa; Ci, którzy pozostaną, będą zręcznymi i odnoszącymi sukcesy, tymi którzy osiągają zyski¹².

Say stawiał przedsiębiorcę w centrum biegu gospodarczego, gdzie odgrywa on kluczową rolę w organizowaniu produkcji oraz docieraniu do konsumentów¹³. Istotną kwestią, było także rozróżnienie zysku, na ten pochodzący z dysponowania kapitałem, a także na ten związany z wykorzystywaniem owego kapitału w celach produkcyjnych czy arbitrażowych¹⁴.

A więc już w tradycji klasycznej, *przedsiębiorca* bierze udział w życiu gospodarczym, wychodząc poza triadę praca-ziemia-kapitał, jako producent, poszukiwacz rynkowych okazji czy jednostka działająca w niepewności. Jednak w owej tradycji, ciężko doszukiwać się spójnej koncepcji przedsiębiorcy, a jedynie nieusystematyzowanego opisu nowego rodzaju jednostki, działającej w początkowych fazach rozwoju kapitalizmu.

Pozostawiając na razie na boku wkład Schumpetera i Kirznera, których teorie przedstawione zostaną w głównej części tej pracy, a także neoklasycznych ekonomistów jak Walras czy Marshall, których równowagowe teorie, nie umieszczały przedsiębiorcy jako ważnego elementu ich modeli, warto wspomnieć jeszcze o dwóch autorach, którzy przyczynili się do

---

¹¹ M. Rothbard, *Classical Economics: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought Volume II*, Ludwig von Mises Institute, Auburn 2006, s. 25.

¹² Ibidem, s.26.

¹³ A. Brzozowska, *Teorie przedsiębiorczości*, w: „Zarządzanie, organizacje i organizowanie – przegląd perspektyw teoretycznych”, K. Klincewicz (red.), Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, s. 459.

¹⁴ Ibidem.

rozwoju badań nad przedsiębiorczością w rozumieniu przedstawionym w tej pracy¹⁵. Mówiąc zatem o przedsiębiorczości, nie sposób nie wspomnieć o osobie Franka Knighta (1885-1972). Amerykański ekonomista, w swoim dziele *Risk, Uncertainty and Profit (1921)* wprowadził dokładne rozróżnienie między ryzykiem, a niepewnością w ekonomii¹⁶. Według niego, przedsiębiorca osiąga zysk, zmagając się z *nieubezpieczonym ryzykiem*, czyli takim, którego nie da się przewidzieć, ponieważ związane jest z unikalnymi wydarzeniami, które przynależą do sfery ludzkiego działania¹⁷. Ściśle związanym pojęciem z twórczością Knighta, jest *przedsiębiorczy osąd*, który u Kleina i Fossa jest:

[...] rezydualnym i władczym podejmowaniem decyzji o zasobach przeznaczonych na realizację określonych celów [...] w przypadku których trudne czy nawet niemożliwe jest nie tylko przypisanie sensownych prawdopodobieństw do określonych rezultatów, ale też określenie samego zbioru tychże rezultatów¹⁸.

Knightowski przedsiębiorca, przewiduje przyszłe gusta konsumentów czy zmiany na rynkach czynników produkcji, a także zmiany w samej branży, w której on sam działa¹⁹. Knight przypisuje także przedsiębiorcy rolę kontrolera i osoby odpowiedzialnej za ponoszenie strat, co wiąże się ze znoszeniem wspomnianej niepewności²⁰. Można więc stwierdzić, iż Knight niejako rozwinął i usystematyzował myśl Cantillona na polu nauki o przedsiębiorczości.

W podobnej tradycji do Knighta i Cantillona dotyczącej rozmieszczania zasobów w sytuacji niepewności, przedsiębiorczość opisywał Ludwig von Mises (1883-1971)²¹. Podkreślał on jednak funkcjonalny charakter przedsiębiorczości jako pewną część mechanizmu wymiany na rynku²². Leonardo Ravier opisuje koncepcje przedsiębiorczości u Misesa w pięciu punktach:

---

¹⁵ T. Grebel, A. Pyka, H. Hanusch, *An Evolutionary Approach to the Theory of Entrepreneurship*, „Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe“, No. 206, 2001, s. 5.

Walras i Marshall, opisywali zjawisko przedsiębiorczości i przedsiębiorcy, jednak nie wprowadzili niczego nowego, w stosunku do wcześniejszych autorów, zob. R. B. Ekelund Jr, R. F. Hebert, *A History of Economic Theory and Method*, Waveland Press, Chicago 2013, rozdz. XVI i XVII.

¹⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 86.

¹⁷ Wykład na temat firmy i produkcji wygłoszony w ramach IX Szkoły Ekonomicznej zorganizowanej przez Instytut Misesa (15 września 2022), dr. Jakub Bożydar Wiśniewski.

¹⁸ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 85.

¹⁹ M. Machaj, *Konkurencja, Socjalizm i Prawa Własności*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2013, s.151.

²⁰ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010, s. 84.

²¹ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 58.

²² L. Ravier, *A Redefinition of the Entrepreneurial Function Concept*, “Revista procesos de Mercado”, 17(1) 2020, s. 297.

- jest to kategoria związana z wymianą rynkową oraz jest rozproszona między wielu uczestników rynku;
- bycie przedsiębiorczym, jest konieczne w ogóle do funkcjonowania w życiu gospodarczym, ze względu na niepewność w jakiej jednostki funkcjonują;
- przedsiębiorczość implikuje szczególną zdolność rozumowania, która ściśle związana jest z kreatywnością tzn. rozumowania na zasadzie przyczyna – skutek;
- każdy podmiot działający na rynku jest przedsiębiorcą, ponieważ obraca się w warunkach niepewności;
- przedsiębiorczość stanowi o sile napędowej i koordynującej rynek²³.

A więc Misesowska definicja przedsiębiorczości jest bardzo szeroka i opisana jest zasadniczo jako warunek samego funkcjonowania rynku. Zasadniczo, wspomniane teorie odnoszą się do jednostki działającej w sytuacji niepewności, wyznaczając przyszłe cele i obierając do owych celów odpowiednie środki. W dalszej części pracy, przedstawione zostaną dwie wydaje się najważniejsze ekonomiczne podejścia do przedsiębiorczości, które zrewolucjonizowały znaczenie tego zjawiska.

Celem pracy jest przedstawienie roli przedsiębiorczości w ramach procesów gospodarczych na podstawie dwóch wybranych przez mnie twórców teorii ekonomii – Josepha Schumpetera i Israela Kirznera. Foss i Klein, powołując się na Shane’a i Venkataramana, przedstawiają adekwatnie do celów mojej pracy, zakres badania przedsiębiorczości w następujący sposób:

[...] badania przedsiębiorczości określa się jako „naukowe rozważania na temat tego kto, jak i z jakim skutkiem odkrywa, ocenia i wykorzystuje możliwości tworzenia przyszłych dóbr i usług”. W tym sensie „dyscyplina ta zajmuje się studiowaniem źródeł sposobności, procesów ich odkrywania, oceny i wykorzystywania, a także osób to czyniących” (...) Ogólnie rzecz ujmując, przedmiotem badań przeważającej części prac akademickich o przedsiębiorczości nie jest jednostkowy przedsiębiorca, start-up czy oryginalny produkt, lecz właśnie przedsiębiorca sposobność²⁴.

Zarazem chcę dokonać pewnej syntezy poglądów Schumpetera i Kirznera, która pozwoli na przybliżenie problemu m.in. samej definicji przedsiębiorczości. Praca składa się z dwóch

---

²³ Ibidem, s. 298.

²⁴ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 48. Sposobność w tym kontekście, odpowiada sposobności do osiągnięcia zysku.

zasadniczych części, z których każda zawiera podrozdziały i ma wymiar analizy poglądów Schumpetera i Kirznera. Pierwszy rozdział pracy – „Schumpeterowski przedsiębiorca – innowator”, jest poświęcony spuściznie na polu rozważań o przedsiębiorczości jaką pozostawił Joseph Schumpeter. Opisywał on gospodarkę za pomocą modelu dynamicznie zmieniających się stosunków na rynku, zaś przedsiębiorczość jako siłę sprawczą wytrącającą gospodarkę z równowagi rynkowej. W tej części przedstawiona została także rola przedsiębiorcy oraz proces innowacji jako urzeczywistnienie tego czym jest według Schumpetera przedsiębiorczość. Jeden z podrozdziałów poświęcony został omówieniu kwestii rozróżnienia i znaczenia inwencji oraz innowacji dla zmian gospodarczych. W drugiej części – „Ujęcie przedsiębiorczości według Israela Kirznera”, przedstawiona została Kirznerowska teoria przedsiębiorczości. W uproszczeniu można przedstawić ją jako rolę czujnego arbitrażysty. Pozornie, przez swoje oddziaływanie na proces rynkowy wydają się one teoriami sprzecznymi wobec siebie, lecz w dalszej części pracy będę chciał dowieść, iż wzajemnie się uzupełniają. Poruszona zostanie także kwestia konkurencji przedsiębiorczej, która kładzie nacisk na proces odkrywania i wykorzystywania luk występujących w ramach zmieniającej się dynamiki rynkowej. W dalszej części rozdziału została przybliżona rola informacji, a także równowagi rynkowej w ujęciu Israela Kirznera. Ponadto integralną część pracy stanowi wstęp, zakończenie, streszczenie pracy i bibliografia. Wstęp jest w sposób świadomy znacznie rozbudowany, aby zaprezentować przynajmniej niektóre inne teorie dotyczące przedsiębiorczości i zarysować w ten sposób tło dla omawianych poglądów obu ekonomistów. I o ile we wstępie prezentuję założenia swojej pracy, to w zakończeniu staram się podsumować wątki i stojące za nimi hipotezy.

W celu zaprezentowania tego tematu skorzystałem z następujących opracowań i publikacji, które pozwoliły na przybliżenie zarówno poglądów obu ekonomistów, jak i oceny ich poglądów w opinii różnych innych autorów. W przypadku Schumpetera były to jego dwa dzieła, *Kapitalizm, socjalizm, demokracja* (1942) i *Teoria rozwoju gospodarczego* (1911). Oprócz tego skorzystałem z kilku wybranych artykułów powiązanych z tematem przedsiębiorczości nawiązujących do ujęcia tej tematyki u wskazanego autora. Jeśli chodzi o przedsiębiorczość w ujęciu Kirznerowskim opracowałem temat ten głównie odwołując się do jego pracy *Konkurencja i przedsiębiorczość* (1973) oraz artykułów opublikowanych przez Kirznera. Zarazem wykorzystałem w swojej pracy opracowania napisane przez Kleina i Fossa (2017), Jesusa Huerte de Soto (2011) oraz publikację Glinki oraz Gudkovej (2011). Podkreślić pragnę, że literatura dotycząca omówienia poglądów obu autorów jest niezwykle liczna, choć,

co należy podkreślić, głównie napisana w obrębie anglosaskich i niemieckojęzycznych opracowań naukowych.

1. Schumpeterowski przedsiębiorca – innowator

Wszelkie rozważania o roli przedsiębiorczości w teoriach ekonomicznych odwołują się w pierwszym odruchu do powszechnie znanej koncepcji przedsiębiorcy Josepha Schumpetera²⁵. Joseph Schumpeter (1883-1950), z pochodzenia austriacki ekonomista, jest zaliczany do najbardziej wpływowych ekonomistów XX. wieku. W młodości studiował pod kierunkiem Friedricha Wiesera i Eugena Böhm-Bawerka, a więc pozostawał pod wpływem szkoły austriackiej²⁶. Uwzględniając jednak całość jego dorobku naukowego, to trudno przypisać go do konkretnej szkoły ekonomicznej²⁷. Jego wkład w rozwój nauk społecznych jest niewątpliwy i uznawany przez zdecydowaną większość badaczy, a szeroki horyzont badań wpływa na stałą obecność Schumpetera w przypadku większości zagadnień na polu ekonomii²⁸. W 1950 roku, a więc w roku jego śmierci, był najczęściej cytowanym autorem z tej dziedziny nauki²⁹. Najbardziej znanym jego wkładem do teorii ekonomii jest teoria rozwoju gospodarczego, w której przedstawił rolę przedsiębiorcy-innowatora, jako najważniejszy jej element. Jej założenia zostały najszerzej opisane w pracy *Teoria Rozwoju Gospodarczego* (1911), a następnie rozwijane były w kolejnych pracach. Równie ważną i docenianą pracą Schumpetera jest ta, dotycząca cykli koniunkturalnych, wskazująca na ich związek ze zmianami zachodzącymi w dokonywanych innowacjach technologicznych. Została ona szerzej opisana w dziele *Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process* (1939)³⁰. Z kolei mój rozdział poświęcony został teorii Schumpetera, obejmującej ten jej fragment dotyczący roli przedsiębiorczości i przedsiębiorcy rozumianego jako innowator, który funkcjonuje w ramach dynamicznie zmieniającej się gospodarki.

Schumpeter traktuje przedsiębiorczość w sposób funkcjonalny. W jego pracach można znaleźć informacje dotyczące dobrych praktyk przedsiębiorczych czy odpowiednich przedsiębiorczych

---

²⁵ W. J. Baumol, *Entrepreneurship in Economic Theory*, "American Economic Review", 98 (5), s. 896.

²⁶ J. Górski, T. Kowalik, W. Sierpiński, *Historia powszechnej myśli ekonomicznej 1870-1950*, PWN, Warszawa 1967, s. 399.

²⁷ S. Kluz: *Joseph Schumpeter a szkoła austriacka*, Instytut Misesa, <https://mises.pl/artukul/s-kluz-joseph-schumpeter-a-szkola-austriacka> (data dostępu: 19.08.2024).

²⁸ S. Medema, A. Waterman, *Paul Samuelson on the History of Economic Analysis, Selected Essays.*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, s. 347.

²⁹ Ibidem.

³⁰ P. M. Sweezy, *Professor Schumpeter's Theory of Innovation*, "The Review of Economics and Statistics", 25 (1), s. 93-96.

cech, które opisuje także jako wyższe od normalnych³¹. Jednak ważniejsze dla naszej analizy, jest scharakteryzowanie przedsiębiorcy jako element mechanizmu w ramach rynku, czym Schumpeter się głównie zajmował³². Wydaje się, iż Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, która traktuje go jako innowatora, jest najpopularniejszym ujęciem roli przedsiębiorczości wśród tych, *stricte*, ekonomistów zajmujących się teorią ekonomii³³. Schumpeter opisując rolę przedsiębiorcy, zauważa, iż jego rola w sytuacji równowagi ogólnej jest wykluczona. Przedstawia to następująco:

W rzeczywistości kapitalistycznej [...] w odróżnieniu od jej podręcznikowego obrazu nie ten rodzaj (cenowej) konkurencji się liczy, lecz konkurencja nowych towarów, nowej technologii, nowych źródeł podaży, nowych typów organizacji (...) – konkurencja, która dysponuje decydującą przewagą w zakresie kosztów lub korzyści i która uderza nie w marżę zysku i wielkość produkcji istniejących firm, lecz w same ich podstawy i samą ich egzystencję³⁴.

Schumpeter opisując rzeczywistość gospodarczą tak, jak on ją postrzegał, ujmował ją w sposób dynamiczny. Twierdził, iż kapitalizm jest systemem, w którym innowacje powodują niekończące się zmiany w ramach metod oraz struktury produkcji³⁵. Dynamiczne ujęcie procesu gospodarczego jest cechą wspólną z tym, jak procesy gospodarcze opisywał Kirzner.

Dla Schumpetera przedsiębiorca to innowator, wprowadzający nowe rozwiązania na rynek. Jego przedsiębiorczość opisywana często jako „twórcze niszczenie” lub „kreatywna destrukcja”, a zatem przedstawia ją jako siłę zaburzającą równowagę rynkową. Jej rola polega na wypieraniu z rynku zastanych, mniej pożądaných produktów czy metod produkcji i ich zastępowaniu nowymi, innowacyjnymi rozwiązaniami. Schumpeterowski przedsiębiorca jest protagonistą, głównym aktorem życia gospodarczego. W tym ujęciu, w przeciwieństwie do innych, traktujących szerzej zjawisko przedsiębiorczości autorów, nie każdy może owym przedsiębiorcą-innowatorem zostać. U Schumpetera, jednostka przestaje być przedsiębiorcą wraz z wprowadzeniem na rynek nowej kombinacji czynników produkcji, zupełnie

---

³¹ J. Schumpeter, *Teoria Rozwoju Gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 31.

³² P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 31.

³³ Ibidem, s.34

³⁴ J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York, 1942, s. 103-104, cyt. za: P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 34.

³⁵ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 5.

rewolucyjnego produktu lub nowego sposobu organizacji w ramach biznesu³⁶. Definicja ta jest bardzo wąską definicją, jednak zawiera w sobie bardzo silny ładunek oddziałujący na proces gospodarczy. Schumpeter nie nazwie przedsiębiorcą zarządcę przedsięwzięcia, menedżera lub kapitalistę. Funkcja przedsiębiorcy u Schumpetera nie wiąże się z podejmowaniem ryzyka, które w innych teoriach przedsiębiorczości opisywane jest często jako immanentna kategoria, wokół której działa przedsiębiorca. Te kwestie pozostawia funkcji kapitalisty, czyli inwestorowi, którego zadaniem jest dostarczenie owemu przedsiębiorcy kapitału z czego otrzymuje procent³⁷. Dla niego przedsiębiorcy, to wąsko opisana funkcja, wprowadzająca nowe innowacje na rynek. Schumpeter i Kirzner starają się zrozumieć i przedstawić kluczową rolę przedsiębiorczości w dynamicznie funkcjonującym procesie rynkowym. To rozważania Schumpetera wznowiły dyskusję na temat przedsiębiorcy jako jednostki mającej wpływ na rozwój gospodarczy, zostawiając na dalszym planie modele równowagi rynkowej operujące na agregatach i ich wzajemnych relacjach³⁸.

Oprócz sfery funkcjonalnej przedsiębiorczości, Schumpeter opisywał przedsiębiorcę jako postać z konkretnym zestawem cech i umiejętności, które musi posiadać. Przedsiębiorczość u tego autora należy traktować jako szczególną umiejętność wdrażania nowych rozwiązań w ramach dostępnych możliwości technologicznych. Schumpeter opisywał przedsiębiorcę jako obdarzonego „nadludzką mocą energetycznej woli”, cechującym się skłonnością do działania, a także posiadający umiejętności podporządkowywania sobie innych ludzi i pożytkowania ich dla jego celów³⁹. Jest to jednostka, która łamie reguły, przeciera nowe szlaki i lepiej od innych antycypuje rzeczywistość rynkową. Jego działanie nie opiera się na powtarzalnej, rutynowej pracy, a na tworzeniu unikatowych rozwiązań, które wychodzą poza schemat wcześniejszych decyzji innych podmiotów⁴⁰. W kapitalizmie przedsiębiorcy są szczególną grupą, która sprawuje przywództwo (ang. leadership) nad biegiem gospodarczym. W drodze wyparcia poprzednich systemów społeczno-gospodarczych przez kapitalizm, przedsiębiorcy zajęli miejsca, które wcześniej przynależały do innych warstw społecznych, które kierunkowały

---

³⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 35.

³⁷ S. Bostaph, *Driving the Market Process: "Alertness" Versus Innovation and "Creative Destruction"*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics" 16, No. 4 2013, s.430.

³⁸ B. Glinka, S. Gudkova, *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011 s. 43.

³⁹ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 35.

⁴⁰ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 8.

przebieg życia gospodarczego. Schumpeter opisywał pozycje przedsiębiorców (przynależących do burżuazji jako pewnego rodzaju elity społecznej) jako racjonalnie uzasadnioną i nieowianą bohaterstwem, czego nie można doszukać się wśród wcześniej przewodzących elit⁴¹. Inaczej mówiąc, przedsiębiorca, aby osiągnąć uznanie, jest zmuszony do zaspokojenia potrzeb konsumentów w rewolucyjnej wręcz skali. Charakteryzując system gospodarczy uważał, iż przedsiębiorcy są realizatorami rozwoju gospodarczego⁴². Schumpeter stawia przedsiębiorców na piedestale życia społeczno-gospodarczego, opisując ich jako wybitne jednostki, sprawujące niejako władzę w systemie kapitalistycznym.

Charakterystyczne dla Schumpetera jest także jego podejście do kwestii motywacji, którymi kierują się przedsiębiorcy. Klasyczny motyw zysku uważa za istotny element, jednak jest to raczej sygnał trafności nowych rozwiązań zaproponowanych przez innowatora⁴³. A. Głapiński opisując motywacje kierujące Schumpeterowskim przedsiębiorcą, doszukuje się ważniejszych kategorii od zysku. Przedstawia następujące trzy kategorie:

- chęć dążenia do stworzenia prywatnego królestwa czy też dynastii. Możliwość osiągnięcia olbrzymiego majątku, może usytuować owego przedsiębiorcę, w miejscu w jakim znajdowali się dawni lordowie, którzy charakteryzowali się niezależnością oraz możliwością wpływu na szerokie spektrum społeczeństwa;
- motyw zdobywania, rozumiany jako chęć konkurencji, współzawodnictwa na rynku o uznanie i osiągnięcia psychologicznej wyższości nad innymi przedsiębiorcami. Motyw osiągnięcia sławy i medialnego zwycięstwa nad innymi, może być ważniejszy od motywu czysto monetarnego zysku;
- pragnienie tworzenia, osobistej ekspresji, pokazanie światu swojej wybitnej kreatywności. Przedsiębiorca tworzy i stara się przezwyciężać trudności, z samej chęci zmieniania rzeczywistości, w myśl jego dążeń⁴⁴.

Schumpeter w swoim modelu przedsiębiorczości i przedsiębiorcy, wychodzi poza ramy równowagowe *homo economicus*. Tworzy model przedsiębiorcy zmieniającego horyzont gospodarczy, kreujący nową rzeczywistość, a zarazem burzący starą. Przedsiębiorca

---

⁴¹ J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Routledge, London 1989, s.137.

⁴² L. Kaliszczak, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorczości i jej współczesne implikacje*, „Nauki o Zarządzaniu = Management Sciences”, 2011, Nr 8, s. 348-349.

⁴³ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s.10.

⁴⁴ Ibidem.

Schumpeterowski jest jednostką wybijającą się ponad innych ludzi. Określany jest jako „supernormalna jednostka” czy „nowy człowiek”, który jest fundamentem rozwoju kapitalistycznej rzeczywistości⁴⁵. Motywacjami dla tego rodzaju przedsiębiorcy, nie muszą być jedynie *stricte* obiektywne, pieniężne zyski. Schumpeter wychodzi poza ramy analizy utylitarnego *homo economicusa* i doszukuje się bardziej górnolotnych motywacji, dla swojego przedsiębiorcy.

1.1. Teoria rozwoju gospodarczego

Niejako punktem wyjścia do zrozumienia Schumpeterowskiej wizji przedsiębiorczości i przedsiębiorcy, jest wyjaśnienie jego podejścia do kwestii rozwoju gospodarczego. To właśnie dzięki teorii rozwoju według tego autora, inni ekonomiści zaczęli postrzegać przedsiębiorcę jako główną postać rozwoju gospodarczego⁴⁶. Przedstawiając swój model rozwoju, posługuje się teorematem ruchu okrężnego w gospodarce, a sam rozwój gospodarczy definiuje w następujący sposób: „Jest on żywiołową, nie posiadającą charakteru ciągłego zmianą drogi ruchu okrężnego, zakłóceniem równowagi, które w sposób trwały modyfikuje i wytrąca z dawnego łożyska poprzednio istniejący stan równowagi”⁴⁷. W taki sposób rozwój gospodarczy, będę starał się rozwinąć w dalszej części tego podrozdziału.

Ruch okrężny w gospodarce, jest to model zamkniętej gospodarki, charakteryzujący się równowagą dochodów i wydatków w pełnym okresie cyrkulacji owej gospodarki⁴⁸. Według Schumpetera, w takim modelu występować mogą jedynie biznesmeni, którzy odpowiadają za codzienne funkcjonowanie przedsiębiorstwa⁴⁹. Przedsiębiorcy, osiągający zysk z wprowadzania innowacji, w tym modelu nie mają miejsca, co sprawia, iż przez długi czas byli oni nieobecni w teorii ekonomii jako istotna siła sprawcza. Procesy przemian zachodzące w tym modelu, dokonują się w ramach istniejącego horyzontu czynników produkcji, pracy oraz dóbr. Zmiany zachodzące w nim, należy określić jako proces dostosowań, w którym gospodarka w kolejnych swoich cyklach osiąga coraz to bardziej pożądaną kierunek

---

⁴⁵ Ibidem, s.9.

⁴⁶ C. Kent, D. Sexton, K. Vesper, *Encyclopedia of entrepreneurship*, Englewood Cliffs, New Jersey 1982, s. 237.

⁴⁷ J. Schumpeter, *Teoria Rozwoju Gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 101.

⁴⁸ S. Mistkawi, *Working Paper No. 49, On Joseph Schumpeter and Economic Development*, Portland State University Economics Working Papers. 49. 2020, s. 21.

⁴⁹ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s.7.

gospodarowania, a następnie rutynowo go powtarza⁵⁰. Gospodarka w tym ujęciu coraz to bardziej zbliża się do stanu równowagi, a więc do zbilansowania popytu i podaży. Schumpeter (podobnie do Kirznera, który tematowi równowagi rynkowej poświęcił równie dużo uwagi) traktuje równowagę rynkową jako coś do czego gospodarcze życie dąży, lecz ze względu na pewne zmienne występujące w gospodarce, jak np. gusta konsumenckie, nie może wspomnianej równowagi osiągnąć. Według Schumpetera, ciągłość i powtarzalność występująca w modelu okrężnego ruchu gospodarczego, a także w dalszych teoretycznych rozważaniach związanych ze statycznym ujęciem ekonomii, nie odpowiada na potrzebę ujęcia zmian zachodzących w sposób rewolucyjny i dynamiczny⁵¹. Inaczej mówiąc, nie uważa on, iż procesy dostosowań w ramach określonych już wcześniej ramach okrężnego ruchu gospodarki, są na tyle istotne, aby doszukiwać się w nich uzasadnienia zjawiska rozwoju gospodarczego. Schumpeter opisuje relacje między modelem gospodarki statycznej i równowagi ogólnej, a dynamicznym procesem rynkowym następująco:

Jeśli mamy do czynienia, powiedzmy, z organizmem psa, interpretacja tego co obserwujemy dzieli się łatwo na dwie kwestie. Możemy być zainteresowani procesami życia zachodzącymi w organizmie psa, takimi jak cyrkulacja krwi, jej związek z mechanizmem trawienia i tak dalej. Ale jakkolwiek byśmy doskonalili analizę wszystkich szczegółów i jak byśmy z powodzeniem połączyli te wszystkie analizy ze sobą, nie pomoże to nam w opisanu i zrozumieniu tego, jak takie obiekty jak psy pojawiają się na świecie. Oczywiście mamy tu do czynienia z innymi procesami, powiązanymi z innymi faktami i innymi pojęciami, takimi jak selekcja naturalna lub mutacja genetyczna albo, ogólnie, ewolucja⁵².

Nie doszukuje się także uwarunkowań rozwoju w przyczynach endogenicznych. Czynniki, które uznaje za pozaekonomiczne jak np. zmiany demograficzne, klęski żywiołowe czy historyczny wzrost ilości kapitału, uznaje co najwyżej za czynniki zmian w obrębie wzrostu gospodarczego, który dotyczy kwestii zmian ilościowych w gospodarce⁵³. Teorie w jego wydaniu, można opisać także jako *stricte* podażową, ponieważ nie analizuje on decyzji konsumenckich, które według niego są zmiennymi, do których przedsiębiorcy mogą szybko

---

⁵⁰ U. Zagóra-Jonszta, *Teoria Rozwoju Gospodarczego i „Twórczej Destrukcji” Schumpetera oraz jej aktualność*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 3 (75) 2015, s. 21.

⁵¹ J. Schumpeter, *Teoria Rozwoju Gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 97-99.

⁵² J.A. Schumpeter, *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*, McGraw Hill, New York 1964, s. 14. cyt. za: A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s.7.

⁵³ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 4.

się zaadaptować⁵⁴. S. Bostaph, zobrazował konsumentów w teorii Schumpetera, jako „ogon, którym macha przedsiębiorczy pies”, co podkreśla podażyowy charakter tejże teorii⁵⁵. Dla Schumpetera, ważniejsze od zmian ilościowych, są zmiany o charakterystyce jakościowej⁵⁶. Uważa on, że te właśnie zmiany powodują rozwój gospodarczy, rozumiany w sensie jakościowych przemian zachodzących w gospodarce. Według Schumpetera, rozwój gospodarczy ma trzy zasadnicze cechy:

- endogeniczność zmian, zmiany pochodzą z wewnątrz gospodarczego systemu. Rozwój nie objawia się jedynie jako dostosowanie do zewnętrznych czynników; wynika on z samego funkcjonowania systemu ekonomicznego i zachodzących w nim procesów, które wynikają z samego ludzkiego działania
- rozwój gospodarczy nie jest liniowy, nie jest prostą funkcją, w której zmiennymi są ilościowe czynniki (takie jak akumulacja kapitału, zwiększenie ludności), które Schumpeter nazwie składowymi wzrostu. Prognoza rozwoju nie jest możliwa do przewidzenia jedynie na podstawie modelu matematycznego, jest to abstrakcyjny, unikatowy i dynamicznie kształtujący się proces.
- jest związany ze zmianami jakościowymi; rewolucyjne zmiany burzą równowagę gospodarki, wprowadzając nowe, nieznane wcześniej metody produkcji. Rozwój gospodarczy związany jest z samym horyzontem, wachlarzem możliwości, które oferuje rynek⁵⁷.

Schumpeter w *Teorii Rozwoju Gospodarczego*, położył także podwaliny pod swoją teorię cykli koniunkturalnych. Ową teorię rozwinął w bardziej złożoną analizę w swoim dziele o cykliczności gospodarki z 1939 roku, jednak ważniejsza dla nas jest początkowa myśl Schumpetera na ten temat, w której cykliczność zależała od innowacji gospodarczych⁵⁸. Owa teoria cykli koniunkturalnych, jest teorią niemonetarną w podziale Hayeka, który rozróżniał cykle niemonetarne i monetarne⁵⁹. Cykl ten opisać i przedstawić można jako zależny od innowacji. Faza ożywienia pojawia się wraz z innowacjami, nowymi metodami wykorzystania rzadkich zasobów lub zmianą organizacji w ramach produkcji czy też struktury rynku. Faza

---

⁵⁴ M. Rothbard, *Ekonomia wolnego rynku*, FijoRR Publishing, Warszawa 2017, s. 254.

S. Bostaph, *Driving the Market Process: "Alertness" Versus Innovation and "Creative Destruction"*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics" 16, No. 4 2013, s. 451.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ B. Glinka, S. Gudkova, *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011 s. 45.

⁵⁸ M. Rothbard, *Ekonomia wolnego rynku*, FijoRR Publishing, Warszawa 2017, s. 254.

⁵⁹ D. Kuźbiel, *Analiza krytyczna wybranych teorii cyklu koniunkturalnego w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 1, Wzrost, rozwój i polityka gospodarcza”*, E. Gruszewska (red), s. 12.

boomu idzie wraz z szerokim rozpowszechnieniem się danej metody produkcji, a więc z pojawieniem się imitatorów, którzy nasycają rynek, jednocześnie niszcząc stare struktury zastane na rynku. Następnie obserwuje się fazę spowolnienia, w której rynek zaczyna przeżywać przesylenie, które odbija się zmniejszeniem zysków. Ostatnią fazą cyklu, a zarazem początkiem kolejnego jest etap wypierania starych (początkowych dla opisywanego cyklu) metod produkcji i organizacji przez nowe⁶⁰. Wydaje się, iż powyższy cykl pasuje bardziej do opisu konkretnego sektora gospodarki, lub nawet konkretnego typu dóbr, niż do opisu gospodarki jako całości. Murray Rothbard, w dziele *Ekonomia Wolnego Rynku* (1962) wskazywał, iż cykle koniunkturalne Schumpetera mogą opisywać gospodarkę, jednak w jej modelowym ujęciu. Wskazywanie, iż innowacje technologiczne będą grupować się w czasie, opisywał jako błędne, co wydaje się słuszną krytyką⁶¹. Celem tego rozdziału nie jest jednak ocena powyższego zagadnienia, a zidentyfikowanie Schumpeterowskiego przedsiębiorcy w gospodarce. Krótkie przedstawienie cykli koniunkturalnych, pozwoliło jednak dojrzeć tak naprawdę istotę przedsiębiorcy - innowatora. Przedsiębiorca ten dokonując nowych innowacji, zaburza, wytrąca z równowagi dotychczasowy ład gospodarczy. Jednak, aby zrealizować swoje plany, musi konkurować z innymi, zastanymi aktorami życia gospodarczego o rzadkie zasoby, które oni użytkują, a także zdobyć rzeszę odbiorców swojego pomysłu. Wygranie wcześniej wspomnianej konkurencji, wymaga często poświęcenia innych, mniej pożądaných dóbr, usług czy metod produkcji, aby móc wprowadzić owe innowacje. Przedstawiony ciąg przyczynowo-skutkowy, jest opisem koncepcji *twórczego niszczenia*, czyli transformacji jakościowej w ramach dotychczasowego stanu ekonomiczno-technologicznego, akcentujący rolę przedsiębiorcy jako siłę kreatywną, a zarazem destruktywną dla rynku⁶². A więc rozwój gospodarczy w teorii Schumpetera, można opisać jako cykliczne zaburzenie równowagi rynkowej spowodowane działalnością innowacyjnych przedsiębiorców.

1.2. *Twórcze niszczenie*

Koncepcja *twórczego niszczenia* czy też *kreatywnej destrukcji* jest wydaje się najbardziej spopularyzowanym pojęciem związanym z twórczością Schumpetera. Po raz pierwszy została

---

⁶⁰ L. Kaliszczak, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorczości i jej współczesne implikacje*, „Nauki o Zarządzaniu = Management Sciences”, 2011, Nr 8, s. 348

⁶¹ M. Rothbard, *Ekonomia wolnego rynku*, FijoRR Publishing, Warszawa 2017, s. 255-256.

⁶² U. Zagóra-Jonszta, *Teoria Rozwoju Gospodarczego i „Twórczej Destrukcyj” Schumpetera oraz jej aktualność*, „Optimum.Studia Ekonomiczne” 3 (75) 2015, s. 29.

przedstawiona w VII rozdziale książki *Kapitalizm, Socjalizm, Demokracja*, jednak podwaliny tej teorii można zauważyć już we wcześniejszych pracach na temat m.in. innowacji⁶³. Ujęcie owego zjawiska, będzie związane z jego oddziaływaniem na kapitalistyczny proces rynkowy, czyli dynamicznie kształtujący się bieg gospodarczy, w którym przedsiębiorcy wytrącają gospodarkę z wcześniej wspomnianego ruchu okrężnego, tworząc w ramach niej nową warstwę jakościową. W pracach Schumpetera *twórcze niszczenie* zajmuje dominującą pozycję jako siła popychająca gospodarkę ku rozwojowi, zastępując zakonserwowane w niej, mniej wydajne i przestarzałe metody produkcji. Schumpeter opisywał *twórcze niszczenie* jako: [...] *proces, który nieustannie rewolucjonizuje strukturę gospodarczą od środka, jednocześnie burząc i tworząc nową*⁶⁴. Proces burzący usuwa z rynku niechciane jego składniki, a z kolei jego odwrotność – tworzący, wprowadza bardziej pożądane nowe rozwiązania. To właśnie *twórcze niszczenie*, jest esencją przedsiębiorczości zawartej w pracach Schumpetera i nie będzie błędem traktując wspomniany wcześniej proces jako synonim przedsiębiorczej funkcji u tego autora⁶⁵.

Dla zobrazowania procesu *twórczej destrukcji* można opisać przykładowy cykl transformacji w ramach wybranej części gospodarki. Dobrym przykładem wydaje się transport. Od dawnych czasów ludzie, zamiast pokonywać dłuższe dystanse wykorzystując jedynie pracę swoich mięśni, zaczęli proces przemiany w sposobie transportu. Pierwszym alternatywnym sposobem (pomijając uprzywilejowane elity, którzy do transportu wykorzystywali siłę niewolników) zostały podróże przy użyciu siły zwierząt, które pozwalały zaoszczędzić dużą ilość czasu, były dość powszechne i proste w obsłudze. Wraz z rozwojem nauki i techniki, rozpoczęto optymalizację użycia zwierząt, a także wykorzystywanie np. kształtu terenu, rzek, mostów czy podmuchu wiatru. W następnych etapach zaczęto stosować pojazdy kołowe w postaci pojazdów zaprzęgowych jak np. dyliżans czy bryczka, w której dalej używano siły zwierząt. Przełom nastąpił wraz z wynalezieniem silników parowych i chęci konstruowania coraz to nowszych prototypów pojazdów z napędem właśnie mechanicznym. Kolejnym krokiem było opracowanie pojazdów szynowych, statków parowych i samochodów parowych. Do tego czasu, większość wcześniejszych metod zmieniających formę transportu były to albo oddolne, niejako naturalnie wypracowane przez zwyczajnych ludzi rozwiązania, prototypy w postaci

---

⁶³ Przywoływane dzieło *Teoria Wzrostu Gospodarczego* zawiera elementy „twórczego niszczenia”, lecz nie wybrzmiewa tam konkretnie ten termin.

⁶⁴ J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Routledge, London 1989, s. 83.

⁶⁵ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010, s. 123.

nowych odkryć technicznych, lub środki transportu z których korzystali jedynie nieliczni. Prawdziwym przełomem, realną innowacją, która na stałe zagościła w życiu gospodarczym, wydaje się masowa kolej. Jednak nie wyparła ona innego rodzaju transportu, a poszerzyła jedynie horyzonty dla długodystansowych podróży, więc ciężko mówić tutaj o sytuacji *twórczej destrukcji*. Za taką sytuację należy za to uznać masową produkcję samochodów spalinowych, które w perspektywie kilku dekad kompletnie wyparły transport krótko i średniodystansowy, w którym dominowały dyliżanse. Na samym początku powstała tylko idea silnika spalinowego tj. inwencja, która dla Schumpetera nie jest istotą ewolucji gospodarczej, nie każdy wynalazek zostaje upowszechniony jako ekonomiczne dobro, a więc nie jest badaną kategorią samą w sobie, jednak jest to zasadniczy etap wprowadzania wszelakich innowacji, bez nowatorskiego pomysłu względem rzeczywistości, nie ma wszakże mowy o innowacji. Najważniejszym momentem w procesie wprowadzania nowych pomysłów, jest właśnie działalność przedsiębiorców „jako rzecz odpowiedzialna za istnienie rozwoju gospodarczego”⁶⁶. Przedsiębiorca jako lider, protagonista życia gospodarczego, ocenia w których gałęziach gospodarki, przy aktualnym poziomie rozwoju technicznego i możliwościach uzyskania kapitału, jest w stanie wprowadzić innowacyjne rozwiązanie na rynek, które wykaże zysk, a co za tym idzie akceptację odbiorców jego innowacyjnych pomysłów. Jeśli ów projekt, zostanie przez rynek pozytywnie zweryfikowany, następuje etap wypierania starych rozwiązań nowymi. Następuje transformacja na wielu płaszczyznach. Wprowadzone innowacje oprócz samej istoty samochodu spalinowego, dotyczyły także metod organizacji jego produkcji. Wprowadzenie masowej produkcji pojazdów o napędzie spalinowym, spowodował oprócz samego faktu wyparcia transportu konnego, kilka innych konsekwencji. Do owych następstw można zaliczyć m.in. masowe zwolnienia furmanów, bankructwa producentów bryczek i dyliżansów, a co za tym idzie utrata pracy przez pracowników zatrudnionych w tych gałęziach gospodarki. Owe konsekwencje, są właśnie częścią destruktywną w tymże procesie. Przystarzałe, mniej efektywne i słabiej dochodowe formy organizacji, zostają wyparte przez bardziej efektywne i dochodowe. Aby, innowacja ujawniła się jako prawdziwy sukces, potrzeba jeszcze jednego składnika. *Triadę Schumpetera*, w której skład wchodzi inwencja i innowacja, uzupełnia imitacja⁶⁷. Imitacja jest to proces naśladownictwa, podążania po śladach liderów, czyli innowatorów. W przypadku, który

---

⁶⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 85.

⁶⁷ U. Zagóra-Jonszta, *Teoria Rozwoju Gospodarczego i „Twórczej Destructacji” Schumpetera oraz jej aktualność*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 3 (75) 2015, s. 23.

omówiłem, imitatorami będą następni producenci samochodów, którzy sprawiają, iż ów produkt staje się masowy. Owi imitatorzy, zachęceni uzyskaniem większego zysku niż w innych, mniej innowacyjnych i budzących emocje częściach gospodarki, kopiują nowe rozwiązania i je rozpowszechniają. Imitatorzy wykonują bardziej rutynowe, powtarzalne i mniej kreatywne działania, jedynie różnicując od siebie kolejne wariacje nowego rodzaju kombinacji dóbr. Zmniejszają przy tym opłacalność w obrębie działalności w ramach tej konkretnej branży, co powoduje chęć stworzenia innych, bardziej dochodowych miejsc na rynku⁶⁸. Proces masowego wyparcia dobra lub metody produkcji, inną, rewolucyjną metodą, jest właśnie *twórczym niszczeniem*.

1.3. Inwencja, innowacja, imitacja

Istotnym zagadnieniem teorii Schumpeterowskiej, jest kwestia innowacji, jej wpływu na rozwój gospodarczy, a także rozróżnienie jej od innych podobnych zjawisk, które czasami w bardziej potocznej rozmowie mogą się przenikać. Mówiąc o innowacji, ważne jest rozróżnienie jej od inwencji rozumianej jako wynalezienie technicznego *novum*, które samo w sobie nie jest wartością dla odbiorców dóbr na rynku. Tak samo ważne jest zaznaczenie, iż następujący po innowacji proces naśladowczy, w którym owi naśladowcy różnicują od siebie innowacyjny produkt, rozpowszechniając i dostosowując go do rynku, na którym działają, jest procesem imitacji. W poprzednim podrozdziale dotyczącym *twórczego niszczenia* przedstawiłem konsekwencje stosowanie tychże pojęć, jednak w tej części postaram się zagadnienie owej *triady Schumpetera* rozwinąć. Według Schumpetera, zmiana technologiczna składa się z trzech etapów:

- wynalezienie nowego rozwiązania, kreacji nowej idei, które da się przełożyć na potencjalną zmianę technologiczną,
- innowacja, komercjalizacja inwencji w postaci nowych dóbr, kombinacji czynników lub wszelakich innych zmian w obrębie funkcjonowania gospodarki, które da się wdrożyć na rynek, jako rentowne rozwiązania,
- dyfuzja innowacji, zastosowanie jej w gospodarce na szeroką skalę; związany z wypełnianiem luk rynkowych, naśladując nowatorskie rozwiązania⁶⁹.

---

⁶⁸ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1(2), s. 10.

⁶⁹ S. Sener, V. Hacioglu, A. Akdemir, *Invention and innovation in economic change*, “Journal of Economics, Finance and Accounting” (JEFA), 4(2) 2017, s. 203-208.

Schumpeter jest klasykiem teorii ekonomii w zakresie rozumienia pojęcia innowacji. Jednak jako pierwszy ścisłego rozróżnienia między innowacją a inwencją dokonał Ch. Babbage w dziele *On the Economy of Machinery and Manufacture* z 1832 roku⁷⁰. Dla Schumpetera inwencja to pewne zjawisko naukowe lub techniczne, a innowacja jest „zatwierdzonym” przez konsumentów faktem gospodarczym⁷¹. To innowacja jako zjawisko społeczno-gospodarcze, jest dla Schumpetera głównym obiektem zainteresowania, jednak postaramy się scharakteryzować wszystkie trzy pojęcia, w odpowiedniej dla cyklu wprowadzania zmian w gospodarce kolejności.

Pierwszą opisywaną kategorią, jest inwencja. Schumpeter charakteryzował inwencje poprzez porównanie wynalazcy (ang. inventor) z innowatorem. W jego rozumieniu, inwencja wiąże się z samym tworzeniem idei i pomysłów⁷². Inwencja sama w sobie, nie jest wartością dla praktyki gospodarczej⁷³. Schumpeter dla lepszego zrozumienia zjawiska przytacza przykłady empiryczne. Wskazuje on na starożytną Grecję, która posiadała wszelkie naukowe podstawy do skonstruowania silnika parowego, jednak nie udało się jej wprowadzić innowacji w postaci owego silnika⁷⁴. Jako drugi przykład podaje pomysł G. Leibniza, który zasugerował ideę powstania Kanału Sueskiego. Pomysł ten jednak nie ziścił się przez prawie następane dwieście lat, a więc dla Schumpetera był jedynie abstrakcyjnym pomysłem w czasie jej powstania⁷⁵. Dalej pisze, iż świat, w którym inwencje były jakoby samoistnie wprowadzane wyglądałby zupełnie inaczej. Zmiany jednak dokonują się dzięki przedsiębiorcom, którzy są widocznie mniej liczną kategorią niż wynalazcy⁷⁶. J. Elster charakteryzuje inwencje jako: *generowanie pomysłów naukowych, teorii czy koncepcji, które mogą prowadzić do innowacji, gdy zaaplikuje się je w procesie produkcji*⁷⁷. A więc w tym ujęciu, zwraca się uwagę na celowość tworzenia nowych idei czy wynalazków. Inwencje idąc za tą definicją, są kategorią kreacji potencjalnych innowacji, które czekają na akt przedsiębiorczego wprowadzenia tejże inwencji na rynek. A.

---

⁷⁰ K. Bloch, W. Kasperkiewicz, *Istota procesów innowacyjnych w gospodarce rynkowej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce” nr 2, s. 57-76.

⁷¹ Ibidem

⁷² J. Schumpeter, *The Creative Response in Economic History*, „The Journal of Economic History”, 7 (2) 1947, s. 4.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ J. Elster, *Explaining Technical Change: A Case Study in the Philosophy of Science*, Cambridge University Press 1983, cyt. za: S. Sener, V. Hacioglu, A. Akdemir, *Invention and innovation in economic change*, „Journal of Economics, Finance and Accounting (JEFA)”, 4 (2) 2017, s. 203-208.

P. Usher przedstawia proces tworzenia lub raczej dostrzeżenia okazji (ang. insight) do wprowadzenia przełomowych inwencji. Proces ten w pracach Ushera określany jest jako *Theory of Strategic Invention*. Wytworzenie inwencji dokonuje się w czterech krokach:

1. *Perception of the problem* – antycypacja problemu, który chcemy rozwiązać; wiąże się z samym dostrzeżeniem problemu, odkryciem luki, która może być przyczynkiem do osiągnięcia zysku;
2. *Setting the stage* – etap badania i eksperymentowania; jednostka metodą prób i błędów, stara się opracować sposób rozwiązania problemu, zawartego w pierwszym etapie. Stara się zebrać elementy, rzeczy materialne oraz wiedzę, a następnie dzięki swojemu doświadczeniu i umiejętnością połączyć je w taki sposób, aby otrzymać rozwiązanie;
3. *The Act of Insight* – trzeci etap, związany jest z faktem dostrzeżenia odpowiedniej konfiguracji wypracowanej w etapie drugim. Na tym etapie, innowator musi już brać pod uwagę czynniki ekonomiczne w danym miejscu i czasie. Nie działa on w próżni, jego rozwiązanie musi odpowiadać rynkowym potrzebom w danym czasie, a więc zmagają się z niepewnością;
4. *Critical Revision* – ostatni etap, to krytyczna rewizja, dokonanych we wcześniejszych etapach kroków. Jednostka upewnia się, iż rozwiązanie jest praktyczne w szczegółach i może być użyte w późniejszym terminie⁷⁸.

Według Ushera, akty dostrzegania potencjalnej inwencji dokonują się często w spontaniczny sposób, jednak pojawiają się dużo częściej, gdy jednostka świadomie dąży do odkrycia owej luki, którą pragnie wypełnić swoim wynalazkiem⁷⁹. Ta teoria odnosi się do kwestii poznania, odkrycia samego problemu, który następnie jednostka stara się rozwiązać. W porównaniu do tego co twierdził Schumpeter, ta teoria zawiera w sobie proces opracowania wynalazku, nowego produktu jak i elementy związane z innowacją. Podsumowując, zdefiniowanie inwencji, poprzez określenie jej celowości, dobrze oddaje istotę tego pojęcia. Wskazanie, iż akt inwencji jest kategorią psychologiczną czy też badawczą, pozwala nam łatwiej odróżnić ją od innowacji, która przynależy do kategorii działania ekonomicznego, a więc zjawiska związanego z dokonywaniem decyzji przy użyciu rzadkich zasobów. Akt inwencji postrzegany jako nakierowane na późniejszą implikacje w postaci innowacji, twórcze działanie, pozwala na klarowne rozróżnienie jej od innowacji. Definicja ta różniłaby się co prawda od

---

⁷⁸ A. P. Usher, *A History of Mechanical Inventions*, McGraw-Hill book company, New York 1929, cyt. za: S. Sener, V. Hacioglu, A. Akdemir, *Invention and innovation in economic change*, "Journal of Economics, Finance and Accounting" (JEFA), 4 (2) 2017, s. 206.

⁷⁹ Ibidem.

tego jak postrzegał to Schumpeter. Wydaje się, iż sam fakt dostrzeżenia luki na rynku, pozostawiłby przedsiębiorcy, który następnie przy użyciu dostępnej technologii oraz za pomocą dostępnych na ten moment możliwościach produkcyjnych, starałby się opracować metodę wprowadzenia nowych innowacji. Taki proces można nazwać *racjonalnym spekulowaniem*, któremu podlega proces przedsiębiorczy u Schumpetera⁸⁰. W tym momencie możemy przejść do scharakteryzowania innowacji – najważniejszej pozycji dla naszych rozważań spośród Schumpeterowskiej triady.

Innowacja jest dla Schumpetera absolutnie podstawowym zjawiskiem, jeśli chodzi o jego model przedsiębiorczości. Innowacje były dla niego wprowadzanymi skokowo, spontanicznymi zmianami w gospodarce, które prowadzą do zmian jakościowych⁸¹. Schumpeter, wyróżniał pięć rodzajów wprowadzanych innowacji:

- wprowadzenie nowego towaru na rynek, takiego, którego konsumenci do tej pory nie znali;
- wprowadzenie nowej metody produkcji, nie musi być to *stricte* zmiana technologiczna, Schumpeter doszukuje się także zmiany w postaci np. nowego podejścia w zakresie handlu, nowej metody reklamy;
- otwarcie nowego rynku, dotarcie ze swoimi rozwiązaniami do miejsc, na których wcześniej owej innowacji nie było;
- zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykantów;
- reorganizacja struktury własnościowej przemysłu, np. utworzenie lub przełamanie monopolu⁸².

A więc, innowacje utożsamia on z wprowadzanymi nowatorskimi pomysłami, przemianą życia gospodarczego w wymiarze jakościowym. Nowe, przyjęte przez rynek jako bardziej pożądane dobra lub formy organizacji produkcji, wypierają stare i mniej pożądane. Innowacje nie muszą polegać jedynie na wprowadzaniu rewolucyjnych technologii, z czym może kojarzyć się pojęcie innowacji. Innowacja przybiera także formy związane z samym funkcjonowaniem przedsiębiorstwa na rynku. Nowatorska technika reklamy czy organizacji w ramach firmy, które następnie zostaną zaaplikowane przez inne podmioty na rynku, też według tej definicji

---

⁸⁰ A. Głapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s.8.

⁸¹ L. Kaliszczak, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorczości i jej współczesne implikacje*, „Nauki o Zarządzaniu = Management Sciences”, 2011, Nr 8, s. 348.

⁸² J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 104.

są innowacjami. U Schumpetera, innowacja burzy równowagę na rynku i jest motorem rozwoju, a samo wprowadzenie innowacji jest synonimem przedsiębiorczości⁸³. Z innych definicji teorii innowacji, bardzo podobną jest definicja M. E. Portera, który innowacje definiuje jako „pożytkowanie nowych pomysłów, dzięki którym powstają korzyści ekonomiczne, ulepszenia technologiczne oraz zmodyfikowane metody produkcji”⁸⁴. A więc definicja ta jest bardzo zbliżona do definicji Schumpetera i akcentuje, iż innowacja to pewne zjawisko, a bycie innowatorem to funkcja w procesie gospodarczym. P. F. Drucker za to, traktuje innowacje jako:

[...] szczególnie narzędzie w rękach przedsiębiorców, za pomocą którego ze zmiany czynią okazje do podjęcia nowej działalności gospodarczej lub do świadczenia nowych usług. Można ją przedstawić jako dyscyplinę, można jej się nauczyć, można ją praktykować (...)⁸⁵.

Takie ujęcie zjawiska innowacji, traktuje rolę innowatora jako pewnego rodzaju zawód, coś co można nabyć w drodze doświadczeń i nauki. Schumpeter uważał innowatorów, raczej jako szczególnego rodzaju jednostki, które są niejako stworzone do pełnienia roli innowatorów. Punktem wspólnym definicji według powyższych autorów, jest fakt przemian gospodarczych jakie zachodzą wprowadzając nowe innowacje. Co ważne w pojęciu innowacji, nie zawiera się także ani inwencja jako fakt naukowy czy technologiczny, ani proces naśladowniczy, czyli imitacja⁸⁶. Jednak każde z tych trzech zjawisk ma swoją zasadniczą rolę w procesie kapitalistycznej przemiany, a ostatnie z nich to zjawisko imitacji.

Imitacja, to rozpowszechnianie innowacji, poprzez adaptacje i dyfuzje wcześniej wprowadzonego, nowatorskiego pomysłu na rynek⁸⁷. K. Krzakiewicz i S. Cyfert, definiują imitacje w następujący sposób:

---

⁸³ A. Glapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s.6 i 7.

⁸⁴ S. Żero, *Różnice w interpretacji pojęć innowacji oraz imitacji*, w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 2, Zarządzanie organizacją, finanse i inwestycje”, E. Gruszewska (red.), 2018, s. 36.

⁸⁵ P. F. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992, s.29, cyt. za: S. Żero, *Różnice w interpretacji pojęć innowacji oraz imitacji*, w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 2, Zarządzanie organizacją, finanse i inwestycje”, E. Gruszewska (red.), 2018, s. 36.

⁸⁶ A. Glapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 6.

⁸⁷ S. Żero, *Różnice w interpretacji pojęć innowacji oraz imitacji*, w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 2, Zarządzanie organizacją, finanse i inwestycje”, E. Gruszewska (red.), 2018, s. 37.

Imitacja oznacza kopiowanie, rekonstrukcję lub odtwarzanie innowacji lub nowego rozwiązania. Przedmiotem kopiowania może być produkt, usługa, proces, procedura lub model biznesu. Imitacja może być dokonywana według zasady „tak samo” lub może stanowić pewną modyfikację, względnie adaptację oryginału. Może ona także zmienić swój charakter od dokładnej kopii po przejmowanie idei. Może wreszcie oscylować między intuicyjnym naśladowaniem i pełnym kopiowaniem⁸⁸.

Imitacje mogą powstawać na wielu płaszczyznach. Oprócz bardzo trywialnego kopiowania konkretnych rozwiązań w zakresie produkcji dóbr czy oferowania usług, imitatorzy mogą wykorzystywać innowacyjne systemy zarządzania firmą, organizacją produkcji czy strategię marketingowe. Imitatorzy, dostosowują innowacyjne rozwiązania innych, do własnych potrzeb. Imitowania nie należy postrzegać jako działania kreatywnego czy nowatorskiego a raczej rutynowego i powtarzalnego. Jest procesem adaptowania istniejących wcześniej innowacji do własnych potrzeb biznesowych. Imitatorzy stanowią zdecydowaną większą część podmiotów działających na rynku. Wypełniają oni luki powstające w procesie *twórczego niszczenia*. Imitacja, opisywana jest także jako tańsza, mniej ryzykowna alternatywa dla innowacji, która wiąże się z działaniem w sytuacji zdecydowanie większej niepewności (niż ta, która dotyczy się imitacji). Można więc opisać owych naśladowców jako bardziej anonimowych, powszechnych aktorów życia gospodarczego, którzy podążają śladami liderów zmian gospodarczych w postaci innowatorów. Trzeba także zaznaczyć, iż imitacja jest uzupełnieniem, nieodłącznym elementem innowacji⁸⁹. Tak naprawdę, dopiero pojawienie się naśladowców, których działania doprowadzają do tego, iż innowacja staje się czymś powszechnym i szerzej dostępnym, jest wyrazem wagi owej innowacji dla procesu rozwoju gospodarczego. Następujący proces imitacji, sprawia, iż dana innowacja jest stale ulepszana, zmieniana, a także wraz rozpowszechnieniem spada jej cena⁹⁰.

Imitatorzy jako grupa podmiotów działająca na rynku, nie wpisują się w bardzo inkluzywną definicję przedsiębiorcy według Schumpetera. Dla Schumpetera, przedsiębiorczość związana jest z tworzeniem czegoś z niczego, a imitatorzy odtwarzają i odkrywają możliwości, które na rynku już są, lecz nie zostały jeszcze dostrzeżone przez innych naśladowców. Potrafią oni

---

⁸⁸ K. Krzakiewicz, S. Cyfert, *Imitacja w epoce innowacji – dylemat i paradoks współczesnego zarządzania*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu = Research Papers of Wrocław University of Economics”, 2016, Nr 420, s. 180.

⁸⁹ Ibidem., s. 182

⁹⁰ Ibidem s. 181.

szybciej niż inni, dostrzec potencjalne luki na rynku, a następnie zagospodarowywać je w celu osiągnięcia zysku. Z takim rodzajem przedsiębiorczości, mamy do czynienia w przypadku I. Kirznera, którego podejście do przedsiębiorczości, przedstawione zostanie w następnym rozdziale.

2. Ujęcie przedsiębiorczości według Israela Kirznera

Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy skupia się na jego destrukcyjnej, zaburzającej równowagę rynkową funkcji, którą opisać można jako proaktywną. Pozornie odwrotną teorię do opisanego w poprzednim rozdziale ujęcia (w dalszej części pracy opisano jako kompatybilną i uzupełniającą, w ujęciu praktycznej funkcji przedsiębiorcy rozumianego jako osobowy podmiot działający w realnych warunkach gospodarczych) pragnę przedstawić w tej części pracy. Warto, wobec tego zapoznać się z ideą przedsiębiorczości w ujęciu innego zasłużonego ekonomisty Israela Kirznera. Israel Kirzner – uczeń Ludwiga von Misesa, aktywny od drugiej połowy XX wieku po dzień dzisiejszy wniósł niewątpliwie duży wkład w rozwój ekonomii szczególnie w nurcie metodologii szkoły austriackiej. Powszechnie uważa się, iż jego teoria przedsiębiorczości, przedstawiona najszerszej w dziele *Konkurencja i Przedsiębiorczość* z 1973 roku, jest jego naukowym opus magnum⁹¹. Przedsiębiorczość w ujęciu Kirznera stała się jedną z głównych twórców szkoły austriackiej w ostatnich kilkudziesięciu latach⁹². Kirzner w swoich pracach nad przedsiębiorcą nie bada uwarunkowań bycia przedsiębiorcą, według niego wykracza to poza analizę ekonomiczną przedsiębiorczości⁹³. Tak samo jak Schumpeter, traktuje przedsiębiorczość w sposób funkcjonalny. Jego teoretyczne rozważania odnoszą się jedynie do badania przedsiębiorczości jako pewna część procesu rynkowego, nie wchodzi na pole badań nauk o zarządzaniu, które bardziej akcentują konkretne cechy sprzyjające osiągnięciu indywidualnych sukcesów. Kirzner o zakresie jego rozważań nad przedsiębiorczością, wypowiada się w następujący sposób:

W moim dorobku nie ma niczego, co by traktowało o arkanach skutecznej przedsiębiorczości. Nikt tam nie znajdzie dociekań o naturze talentów, których wymaga sukces przedsiębiorczy, ani wytycznych dla głodnych zwycięstwa biznesmenów. Zamiast tego moje prace eksplorują istotę procesu rynkowego, wprawionego w ruch mocą przedsiębiorczych decyzji (zarówno tych skutecznych, jak i nieskutecznych!)⁹⁴.

---

⁹¹ Israel Kirzner - Econlib, <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Kirzner.html> (dostęp:19.06.2024).

⁹² J. Salerno, *The Entrepreneur: Real and Imagined*, Quarterly Journal of Austrian Economics, Vol.11, No.4, s.189.

⁹³ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 76.

⁹⁴ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, "Small Business Economy", nr.32, 2009, s. 146., cyt. za: P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 85.

A więc mówiąc o Kirznerowskim przedsiębiorcy nie można mówić o osobie, posiadającej konkretne cechy, a o funkcji wpływającej na proces rynkowy.

Podstawowym elementem rozważań nad przedsiębiorczością Kirznera jest posługiwanie się przez niego pojęciem *przedsiębiorczy sensu stricto*. Kirzner używa tego pojęcia, idąc za Misesowską koncepcją *czystego przedsiębiorcy* – używanego przez Misesa jako metodologiczny półśrodek, jako metafora⁹⁵. Mises opisuje ten koncept w następujący sposób:

Oto przedsiębiorca nie posiada żadnych kapitałów. Aby uzyskać kapitał niezbędny do podjęcia działań o charakterze przedsiębiorczym, pożyczka go od kapitalistów w postaci kredytu pieniężnego. Co prawda z prawnego punktu widzenia jest właścicielem różnych środków produkcji nabytych za pożyczone kwoty, ale wzięwszy pod uwagę bilans jego aktywów i pasywów, nadal nie ma żadnej własności. Jeśli odniesie sukces, zysk będzie należał do niego. Jeśli poniesie porażkę, stracą kapitaliści, którzy pożyczili mu fundusze⁹⁶.

Misesowski *czysty przedsiębiorca* jest zbliżonym konstruktem do Kirznerowskiego *przedsiębiorczy sensu stricto*. Ten pierwszy jednak skupia się na rozróżnieniu zysków i strat, odpowiednich dla konkretnych funkcji w gospodarce⁹⁷. Kirzner również korzysta z tej opcji w tym modelu, jednak rozwija ją opisując za jej pomocą udział przedsiębiorcy w procesie rynkowym⁹⁸.

Metodologiczne pojęcie *przedsiębiorczości sensu stricto* jest niejako próbą ujęcia kwintesencji przedsiębiorczości, która według niego w teorii ekonomii jest często pomijana lub wręcz nieuchwytna poprzez utożsamianie przedsiębiorcy z funkcjami kapitalisty, sprawnego menedżera lub posiadaczy surowców. Takie zaś spojrzenie ma być konsekwencją poruszania się przez większość teoretyków w paradygmacie równowagi rynkowej oraz konkurencji doskonałej, które pochopnie podchodzą do wagi niepewności, a także rozproszenia informacji na rynku. Kirzner charakteryzując modele równowagi rynkowej, zwraca uwagę na poruszanie się ich jedynie w obrębie konkretnych środków i celów, porzucając przy tym analizę samego procesu rynkowego (jako coś wtórnego do sytuacji równowagowej), który ma być z natury przedsiębiorczy; to on ma określać spektrum środków

---

⁹⁵ L. Mises, *Ludzkie działanie. Traktat o Ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2011, s. 219.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ J. Salerno, *The Entrepreneur: Real and Imagined*, "Quarterly Journal of Austrian Economics", Vol.11, No.4, s. 189.

⁹⁸ G. Campagnolo, C. Vivel. *Kirzner and Rothbard on an Austrian theory of entrepreneurship: the heirs of both Menger and Mises discuss action and the role of institutions*. 2020, s. 4.

oraz celów, wokół których dany model się porusza. Ujęcie, o którym mowa w tym rozdziale, mówi o przedsiębiorczości jako procesie arbitrażowym lub koordynacyjnym, który odbywa się w stanie nierównowagi na rynku i stara się dążyć do równowagi, jak do swoistej latarni morskiej. Jednak ze względu na stale zmieniające się warunki na rynku nie może jej osiągnąć. Coraz to nowsze warunki rynkowe są rezultatem wcześniejszych decyzji oraz niejednorodnej antycypacji zmiennych informacji na rynku przez podmioty posiadające unikalną, rozproszoną, często nieuchwytną, a wręcz sprzeczną lub niemożliwą do przekazania dla innych podmiotów wiedzę, która niemożliwa jest do ujęcia w teorii równowagowej. Kirzner zauważa, iż niedoskonała wiedza podmiotów wprowadza niejako rynek w ruch. Idealna informacja na rynku powodowałaby, iż podmioty poruszałyby się jedynie w ramach określonych i wszystkim znanych środków i celów, a jedyną osobą, która byłaby w stanie uzyskiwać zysk, byłby kapitalista, który przez mniejszą preferencję czasową od innych uczestników rynku, byłby w stanie z tego tytułu zyskiwać profit.

Tak więc pierwszym i w zasadzie najważniejszym wyróżnikiem teorii Kirznera jest bardzo skrupulatne rozróżnienie podmiotu, którym w jego teorii idąc za Misesem jest *homo agens* – jednostka określająca cele i środki przy użyciu znajomych mu w danej czasoprzestrzeni informacji. Tak ujęta jednostka różni się od neoklasycznego *homo economicusa* – jednostki maksymalizującej użyteczność w ramach określonych środków i celów⁹⁹. Kirzner wprowadza pojęcie *zysku sensu stricto*, który wyraża lepszą umiejętność antycypacji rzeczywistości przez przedsiębiorcę, dostrzegając różnice cen i niedoszacowania na rynku. Należy podkreślić, iż *zysk sensu stricto* nie wiąże się z interakcją rynkową, a jest jedynie wyrazem czujności *przedsiębiorcy sensu stricto*. *Przedsiębiorcza czujność* jest synonimem Kirznerowskiej idei przedsiębiorczości, różnicując ją od pozornie zbliżonych teorii, w których to jednak centralnym punktem jest *osąd* (odnoszący się do roli niepewności w procesach rynkowych) jako esencja przedsiębiorczości¹⁰⁰. Czujność będąca cechą dostrzegania możliwości jest wtórna dla *przedsiębiorczego osądu*, który również porusza się w obrębie posiadanych przez daną jednostkę subiektywnie interpretowanych informacji, przeczuc i posiadanych dóbr. Polega jednak bardziej na działaniu w określonych już ramach wiedzy co do celów, przy użyciu konkretnych środków, co odróżnia osąd od czujności, która wypatruje nadarzające się

---

⁹⁹ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010, s. 72.

¹⁰⁰ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 86.

okazje¹⁰¹. W mojej analizie przedsiębiorcy Kirznerowskiego, oprócz przedstawienia teorematu *przedsiębiorcy sensu stricto*, który nie posiada implikacji w realnym świecie i jest jedynie analitycznym półśrodkiem do zrozumienia niezbędnej roli przedsiębiorcy w procesie rynkowym, będziemy chcieli także przedstawić Kirznerowskiego przedsiębiorcę na realnym rynku¹⁰². Na podstawie prac Kirznera będę chciał ująć rolę przedsiębiorcy jako pewnego rodzaju odkrywcy możliwości, czujnego obserwatora oraz arbitrażysty, który w przeciwieństwie do Schumpeterowskiego przedsiębiorcy – innowatora, którego wyobrażenie sobie nie sprawia większego problemu, jest o wiele mniej spektakularny. W porównaniu do przedsiębiorcy Schumpeterowskiego, przedsiębiorca Kirznerowski jest zdefiniowany szerzej, ale równie skrupulatnie, lecz często może wydawać się nieuchwytny przez swoistą przyziemność i małostkowość. W przeciwieństwie do przedsiębiorcy Schumpetera, który jest zewnętrzną siłą oddziałującą na proces rynkowy, rozumiany jedynie jako suma dokonywanych transakcji. Kirzner przedstawia przedsiębiorcę uwikłanego we wewnętrzne procesy rynku, który wykorzystuje jego niedoszacowania przez innych jego uczestników.

Przedsiębiorca Kirznerowski cechuje się czujnością, pozwalającą wykrywać mu rynkowe niedoszacowania, które stara się uzupełniać. Prowadzi to do większej koordynacji rynku, a więc przybliża go do stanu równowagi. Wyrazem praktycznej czujności przedsiębiorcy ma być osiągany przez niego zysk, który jest informacją o realokacji rzadkich zasobów do bardziej pożądanym przez konsumentów zastosowań lub nasyceniu innego, wykazującego większy popyt na dane dobro rynku. Osiągnięcie zysku na rynku w sposób opisany powyżej można określić mianem zysku arbitrażysty, który zauważa mniej efektywnie wykorzystane zasoby i przenosi je w bardziej dochodowe przedsięwzięcia, a co za tym idzie bardziej pożądane przez rynek, a więc przez konsumentów. W teorii Kirznera, przedsiębiorca niejako ujarzmia stały przepływ informacji krążący na rynku oraz reaguje na nie w ramach swojej wiedzy i przeczucia. Co ważne, należy podkreślić, iż każda działająca jednostka na rynku inaczej postrzega otaczające go bodźce, a obierane przez nich środki do działania oraz wyznaczone cele wcale nie muszą wykazywać największej możliwej użyteczności, a jedynie być odbierane przez tę jednostkę jako coś bardziej pożądanego (co nie jest równoznaczne z tym, że decyzja ta jest za każdym razem trafna i prowadzi do osiągnięcia zysku) na rynku.

---

¹⁰¹ Ibidem, s. 85.

¹⁰² *Pomiędzy Misesem a Keynesem – wywiad z Israelem M. Kirznerem* / Instytut Misesa, <https://mises.pl/artukul/wywiad-z-kirznerem> (dostęp 11.06.2024).

Punktem wyjścia dla Kirznerowskiej teorii przedsiębiorczości jest jego specyficzne podejście do teorii neoklasycznych, i to zarówno w sprawie równowagi rynkowej, jak i konkurencji doskonałej. Kirzner uważa równowagę rynkową za model, który wyklucza i pomija funkcję przedsiębiorcy, jako nieodłączną część procesu rynkowego¹⁰³. Przedstawia przeciwne stanowisko wobec klasycznego ujęcia rynku i konkurencji jako procesów dążących do równowagi. Wskazuje, że sytuacje rynkowe charakteryzujące się brakiem niepewności oraz pełną interpersonalnej, uzyskaną wcześniej wiedzą na temat zachodzących zdarzeń i oparte na tym decyzje nie występują. Jako alternatywę do tego przedstawia proces rynkowy, który zawiera w sobie Knightowską niepewność i Hayekowską rolę rozproszonych informacji, a także idąc za Misesem podmiot w postaci *homo agensa*, który przeciwstawia się klasycznemu *homo economicusowi*. Podejście Kirznera akcentuje proces dostosowań, będący nierozłączną częścią rynku, jednak pomijany w modelach równowagowych czy konkurencji doskonałej, które skupiają się na działaniu w sytuacji unifikacji informacji oraz ujednoczonych, przedstawionych jako dane środkach i celach, w otoczeniu powszechnej dla uczestników rynku wiedzy¹⁰⁴.

2.1 Modelowanie *sensu stricto*

Analizując Kirznerowską przedsiębiorczość uwagę przykuwa posługiwanie się metodologicznym półśrodkiem w postaci *przedsiębiorcy* oraz *zysku sensu stricto* (lub też czystej przedsiębiorczości). Należy nazwać je półśrodkami, ponieważ w sytuacji realnych uwarunkowań gospodarczych (a nawet w modelach teoretycznych) nie występują one samoistnie. Model *przedsiębiorczości sensu stricto* odosabia pewne cechy przedsiębiorcze takie jak: czujność czy antycypacja złożoności informacji na rynku. Wprowadzenie tego typu rozróżnienia jest odpowiedzią, na Robbinsowski konstrukt przedsiębiorcy poruszającego się w ramach znanych mu środków i celów, co według Kirznera przysłania esencji przedsiębiorczości¹⁰⁵.

Przedsiębiorca sensu stricto jest anonimowym, a wręcz bezosobowym uczestnikiem rynku, ponieważ z definicji nie posiada on żadnych dóbr, surowców czy kapitału. Jego funkcja opiera się na czujności, tj. dostrzeganiu wcześniej niezauważonych możliwości na rynku, które

---

¹⁰³ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, "Small Business Economy", nr.32, 2009 s. 146.

¹⁰⁴ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010, s. 22, 75.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 40-41.

pozwalają osiągać mu przedsiębiorczy *zysk sensu stricto*. Czysta przedsiębiorczość nie jest związana *per se* z dokonywaniem transakcji czy z wchodzeniem w interakcje z innymi uczestnikami rynku, jest to czujność na możliwości, które nie zostały dotychczas odkryte przez innych uczestników rynku. A więc używając pojęcia *przedsiębiorcy sensu stricto* mówimy jedynie o funkcji, nie o osobie. Kirzner często podkreśla, iż ta konstrukcja teoretyczna jest metaforyczna, co podkreśla kontrast między realną rzeczywistością, a abstrakcyjnym pólśrodkiem¹⁰⁶. Jest to jedynie teoretyczny twór analizujący konkretną funkcję, co często umyka uwadze innym, krytycznie podchodzącym badaczom przy okazji analizy prac Kirznera¹⁰⁷. Ponadto duża część krytycznie podchodzących badaczy to ekonomiści w tradycji austriackiej (do której Kirzner należy), dla których rozdzielenie funkcji przedsiębiorcy i właściciela, powoduje, iż nie można mówić o decyzjach podejmowanych w ramach realnej gospodarki¹⁰⁸. Murray Rothbard krytykując model Kirznera, mówi o nim jako „duchu” oderwanym od materialnego życia, podkreślając jego abstrakcje i w jego opinii niski walor teoretyczny tego modelu¹⁰⁹. Jesus Huerta de Soto pisząc o *przedsiębiorcy sensu stricto* Kirznera, porównuje ten model do Boga, który tworzy coś z niczego¹¹⁰. Jednak wydaje się, iż krytyka ta często jest swoistym nieporozumieniem i niezrozumieniem pragnienia Kirznera teoretycznego wyizolowania roli przedsiębiorcy w procesie rynkowym podobnie do Misesa, jednak używając go w nieco innym celu od tego drugiego¹¹¹. *Przedsiębiorca sensu stricto* u Kirznera ma służyć za wyjaśnienie koordynującej funkcji przedsiębiorczości¹¹². Jednak dla lepszego przedstawienia i ścisłego rozróżnienia, *przedsiębiorczość sensu stricto* można przyrównać do kilku innych funkcji ekonomicznych (choć można je równocześnie nazwać rolami, ponieważ występują one w formie osobowej w przestrzeni gospodarczej) ze względu na uzyskiwany zysk. Oczywiście będzie to jedynie porównanie teoretyczne, ponieważ *przedsiębiorca sensu stricto* nigdy samoistnie nie występuje, jednak pozwoli nam to lepiej zrozumieć zjawisko i lepiej zilustrować wagę takiego podejścia.

---

¹⁰⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 77.

¹⁰⁷ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, „Small Business Economy”, nr.32, 2009, s. 146.

¹⁰⁸ J. Salerno, *The Entrepreneur: Real and Imagined*, Quarterly Journal of Austrian Economics, Vol.11, No.4, s.190.

¹⁰⁹ M. Rothbard, *Professor Hébert on Entrepreneurship*, „Journal of Libertarian Studies” 7 (2) 1985, s. 282.

¹¹⁰ J.H. de Soto, *Socjalizm, Rachunek ekonomiczny i funkcja przedsiębiorcza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2011, s. 34.

¹¹¹ J. Salerno, *The Entrepreneur: Real and Imagined*, „Quarterly Journal of Austrian Economics”, Vol.11, No.4, s. 189.

¹¹² P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 72.

Pierwsza przychodząca na myśl funkcja niewątpliwie utożsamiana z przedsiębiorczością, jest to funkcja kapitalisty (przy czym w tym kontekście chodzi o ścisłą funkcję posiadacza kapitału). Funkcja kapitalisty jako osoby gromadzącej kapitał, a następnie udostępniającej go za pewną opłatą, odgrywa w gospodarce funkcje odkładania konsumpcji w czasie, w celu uzyskania zarobku w formie procentu od pożyczonego kapitału. A więc, kapitalista przez swoją niską preferencje czasową (relatywnie większą zdolność do odkładania konsumpcji w czasie), jest w stanie akumulować kapitał¹¹³. Zarazem oferując go innym osobom, które *ex ante* przewidują, iż ich decyzje dotyczące pożyczania tego kapitału będą na tyle trafne, aby spłacić koszt tego kapitału, oraz uzyskać własny zysk związany z bardziej produktywnym wykorzystaniem tychże środków.

Następna funkcja związana będzie z samym posiadaniem pewnych rzadkich zasobów. Posiadacz zasobów używa je komuś albo sam korzysta z nich niejako sprzedając je samemu sobie (jednym ze sposobów użytkowania tychże zasobów, może być także odsprzedaż ich, stąd to rozróżnienie). Zwrócenie uwagi na fakt, że posiadacz/właściciel zasobów chcąc korzystać z własnych zasobów musi je sam od siebie odkupić. Ma to za zadanie podkreślić wagę działania w warunkach rzadkości dóbr, gdzie tak przedstawiona funkcja ma za zadanie lawirowanie między dostępnymi metodami spożytkowania tych zasobów, w celu osiągnięcia zysku ekonomicznego¹¹⁴. W tym przypadku można mówić o zysku pochodzącym z oceny przedsiębiorcy oraz ryzyka, związanego z podejmowaniem decyzji o zasobach przeznaczonych na realizację określonych celów¹¹⁵.

Kolejna rola przedsiębiorcy związana z produkcją, przerabianiem mniej pożądaných dóbr na te bardziej pożądane. Rolę tę można opisać jako funkcje przemysłowca, przerabiającego surowe dobra, na złożone produkty konsumpcyjne¹¹⁶. W tym przypadku, zysk uzyskany będzie wyrazem efektywnego użytkowania danych środków produkcji, a zysk ten opisywany jest jako wartość dodatkowa¹¹⁷. Wewnątrz działającego przedsiębiorstwa funkcjonują także sprawni menadżerowie oraz podrzędni pracownicy, których zysk wyrażony jest uzyskiwanym

---

¹¹³ H. H. Hoppe, *Demokracja – Bóg, który zawiódł*, FijoRR Publishing, Warszawa 2001, s. 15.

¹¹⁴ N. G. Mankiw, M. P. Taylor, *Mikroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 345.

¹¹⁵ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 85.

¹¹⁶ R. B. Ekelund Jr, R. F. Hebert, *A History of Economic Theory and Method*, Waveland Press, Chicago 2013 s. 202. W podobny sposób przedsiębiorczość traktował J. B Say.

¹¹⁷ P. Samuelson, W. Nordhaus, *Economics*, McGraw Hill, Nowy Jork 2009, s. 390.

wynagrodzeniem, a na który składa się pozycja negocjacyjna oraz skrajny dochód, który właściciel osiąga zatrudniając dodatkową jednostkę pracy.

Najbliższą *przedsiębiorcy sensu stricto* rolą występującą w wymiarze rynku wydaje się arbitrażysta. W wymiarze realnej gospodarki, funkcję arbitrażysty najlepiej wypełnia kupiec, który zysk osiąga nabywając dane dobra taniej, a następnie sprzedając drożej na innym rynku. Rola arbitrażysty zostanie szerzej opisana w części o praktycznym wymiarze Kirznerowskiego przedsiębiorcy w gospodarce¹¹⁸.

Przedstawić należy także inną rolę przedsiębiorcy – spekulacyjną, która tkwi również w każdym innym uczestniku rynku. W tym przypadku zysk osiąga się z faktu funkcjonowania w sytuacji niepewności, która permanentnie występuje na rynku i jest ściśle związana z ludzkim działaniem. O ile można przewidzieć i obliczyć ryzyko, a także zawrzeć je w kosztorysie przedsięwzięcia, o tyle niepewność wynika z unikatowych ludzkich decyzji, których przewidzieć się nie da, a więc poruszamy się w warunkach ciągłego narażenia na nowe, twórcze decyzje i działania innych ludzi, lecz dla danego przedsiębiorcy mogą one posiadać charakter destrukcyjny, niszczący jego interes¹¹⁹.

Przedstawienie kilku funkcji związanych z procesem rynku, pozwala na lepsze zrozumienie zaproponowanego, a jedynie teoretycznego podziału, całokształtu aktywności gospodarczej – przedsiębiorczości, na różne jej segmenty, które izolują udział w finalnym procesie swojej działalności realnego przedsiębiorcy, łączącego często w sobie kilka różnych ról.

A więc *zysk sensu stricto*, powiązany został z czujnością na dotychczas niezauważone możliwości¹²⁰. Każdy uczestnik rynku jest potencjalnym *przedsiębiorcą sensu stricto*, ponieważ nie wymaga to posiadania żadnych dóbr lub majątku, a jest jedynie jedną z wielu funkcji przedsiębiorczych¹²¹.

---

¹¹⁸ P. Mantoux, *Rewolucja przemysłowa w XVIII wieku: Zarys dziejów powstania wielkiego nowoczesnego przemysłu w Anglii*, PWN, Warszawa 1957 s. 336.

¹¹⁹ Wykład na temat firmy i produkcji wygłoszony w ramach IX Szkoły Ekonomicznej zorganizowanej przez Instytut Misesa (15 września 2022) przez dr. Jakuba Bożydara Wiśniewskiego.

¹²⁰ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 45.

¹²¹ Ibidem, s. 24.

2.2 Proces rynkowy¹²²

Bardzo ważnym elementem w rozważaniach Kirznera na temat przedsiębiorczości jest jego podejście do równowagi rynkowej. Kirzner nie odrzucając modelu równowagi rynkowej jako narzędzie teorii ekonomicznej *per se*, uważał, iż neoklasyczny model równowagi wyklucza udział przedsiębiorcy¹²³. Równowaga rynkowa jako sytuacja, w której wszyscy uczestnicy rynku posiadają idealną, pełną informację dotyczącą kontekstu rynkowego, w którym się znajdują, powoduje, iż nie ma tam miejsca dla przedsiębiorcy zyskującego z samego faktu czujności na wcześniej niezauważone możliwości¹²⁴. Paradoksalnie jednak, teoria przedsiębiorczości Kirznera najczęściej opisywana jest jako teoria równowagowa, porównując ją do Schumpeterowskiej przedsiębiorczości, która wytrąca rynek z równowagi. W zamian idąc za Hayekiem, Kirzner w celu lepszego uwypuklenia zależności między przedsiębiorczością, a tłumaczeniem zjawisk gospodarczych proponuje model konkurencyjnego procesu rynkowego, wprowadzanego w ruch właśnie poprzez niedoskonałość wiedzy na rynku, w kontekście stałej niepewności, a więc sytuacji, w której nie wiemy czego nie wiemy¹²⁵. Skłaniając się ku teorii przedsiębiorcy Kirznerowskiego, jako równoważącego rynek, tak naprawdę analizujemy w jakim stopniu doprowadza on permanentnie nierównowagowy rynek w kierunku równowagi, do której przez stałe zmiany horyzontu popytowo-podażowego nie może dotrzeć¹²⁶.

A więc zanim przejdziemy do rozważania na ten temat, należy przyjąć pewne założenia dotyczące tego, w ramach jakich warunków porusza się przyczynowo-realistyczny proces Kirznera¹²⁷. Po pierwsze proces rynkowy odbywa się idąc za Knightem w kontekście niepewności jako warunek funkcjonowania realnego procesu uczenia się i poznawania otaczającej rzeczywistości, a także działania w warunkach dynamiki innych, heterogenicznych podmiotów. Kirzner zgadza się z wagą niepewności oraz ryzyka w procesie rynkowym, jednak nie zgadza się z Knightowskim postrzeganiem zysku jako nagroda za znoszenie niepewności, która objawia się lepszym przewidywaniem przyszłej, potencjalnej wartości zasobów oraz

---

¹²² Zbliżonym określeniem do *procesu rynkowego*, jest *mechanizm rynkowy*. To pierwsze jednak, akcentuje udział jednostkowych zdarzeń w życiu gospodarczym, dokonywanych przez uczestników rynku. Pojęcie *mechanizmu rynkowego* za to, wiąże się z pewnymi prawidłowościami, w ramach których rynek odpowiada na powyższe jednostkowe zdarzenia, doprowadzając rynek do równowagi.

¹²³ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, "Small Business Economy", nr.32, 2009 s. 146.

¹²⁴ R. Milewski, E. Kwiatkowski, *Podstawy Ekonomii*, PWN, Warszawa 2005 s. 144.

¹²⁵ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, "Small Business Economy", nr.32, 2009 s.147.

¹²⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 61.

¹²⁷ Ibidem, s. 69.

ponoszeniem niemożliwego do kalkulacji ryzyka¹²⁸. Mimo tego, iż Kirzner niepewność traktuje jako ważną część modelu przyczynowo-realistycznego, to jego modelowy przedsiębiorca mógłby osiągać zyski w teoretycznym modelu gospodarki pozbawionej niepewności, odpowiadając jedynie na zmieniające się gusta konsumentów¹²⁹. W tym miejscu należy także wskazać, iż w teorii Kirznera *ex ante* każda przedsiębiorcza nastawiona jest na osiągnięcie zysku, a więc ważniejszą funkcją przedsiębiorcy jest samo dostrzeżenie możliwości wystąpienia zysku niż zarządzanie rzadkimi dobrami w taki sposób, aby ten zysk osiągnąć¹³⁰. Często niepewność opisuje się także jako sytuacje od której nie można się ubezpieczyć, właśnie ze względu na jej unikatowość i brak możliwości przypisania do szerszej grupy zdarzeń podlegającej rachunkowi prawdopodobieństwa¹³¹. Mises argumentując *ad contrario* posługiwał się teoretycznym modelem gospodarki „jednostajnie funkcjonującej”, w której nie zachodzą żadne zmiany, tj. wszelkie relacje cenowe pozostają niezmiennie, a transakcje rynkowe cały czas się powtarzają¹³². Wspomniany autor mówiąc o niepewności, wskazuje, iż jej brak powodowałby sytuacje w której rynek działałby jak swoisty komputer. Taki rynek, pozbawiony byłby mechanizmu zysku i strat, ponieważ wszyscy uczestnicy kupowaliby komplementarne czynniki produkcji po cenach odzwierciedlających przyszłe ceny finalnych produktów¹³³. W takim modelu nie występuje żadna niepewność, a co za tym idzie nie ma miejsca dla działania przedsiębiorcy, który miałby naruszać funkcjonującą strukturę cenową. Drugim założeniem jest rozproszona wiedza wśród uczestników rynku oraz niejednorodna antycypacja informacji przekazywanych między nimi. Jesus Huerta de Soto charakteryzując wiedzę, która towarzyszy działalności przedsiębiorczej przedstawia następujące cechy:

1. Wiedza jest *praktyczna* oraz *subiektywna*; ma charakter odkrywczy, podmiot działający uczy się nowych zastosowań wcześniej nieodkrytych możliwości etc.;
2. Jest ona *unikatowa* oraz *rozproszona* tzn., iż każdy bohater procesu rynkowego posiada unikalną dla niego wiedzę o celach, które chce realizować oraz środkach, które pozwalają mu ten cel osiągnąć; wiedza dotycząca celów i środków bardzo często jest przetasowana

---

¹²⁸ A. Brzozowska, *Teorie przedsiębiorczości*, w: „Zarządzanie, organizacje i organizowanie – przegląd perspektyw teoretycznych”, K. Klincewicz (red.), Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, s. 461.

¹²⁹ Jest to spostrzeżenie dr. Jakuba Bożydara Wiśniewskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego, które przekazał mi w prywatnej korespondencji, za co bardzo mu dziękuję.

¹³⁰ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 83.

¹³¹ M. Machaj, *Konkurencja, Socjalizm i Prawa Własności*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2013, s.151-152.

¹³² L. Mises, *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2011.

¹³³ L. Mises, *Zysk i strata*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2023, s. 9.

pomiędzy uczestnikami rynku, a więc następuje potrzeba współpracy, którą teoria konkurencyjnego procesu rynkowego tłumaczy;

3. *Niejawność* posiadanej wiedzy; jest to wiedza milcząca, praktyczna, którą bardzo trudno przekazać, ponieważ wynika nie tyle z teoretycznych, formalnych wniosków, co z sumy naszych doświadczeń, których nie potrafimy przekazać lub adresat informacji nie jest w stanie jej przyswoić. Przykładem takiej wiedzy jest *know-how*, która pozwala nam dokonać pewnej czynności, jednak nie potrafimy wytłumaczyć naszego działania innym;
4. Wiedza powstaje *ex nihilo*; wiedza na rynku powstaje nie tylko przez werbalny przekaz jednostki. Każde nowe dostosowanie, wytworzona i przekazana poprzez interakcje gospodarczą informacja, pozostawia po sobie ślad oraz tworzy nowy horyzont informacyjny. W ten sposób tworzy się bardzo skomplikowany łańcuch przekazywanej wiedzy, którego w ekonomii najpełniejszym wyrazem jest system cenowy, który przekazuje bardzo złożoną, skomplikowaną informację¹³⁴.

Ostatnim przedstawionym założeniem będzie zagadnienie konkurencyjności procesu rynkowego. Teoria neoklasyczna rozróżnia typ konkurencji doskonałej na rynku produktów homogenicznych, gdzie żaden z jej uczestników nie ma wpływu na zmianę relacji cenowych¹³⁵. Podejście neoklasyczne opisane jako pewien stan, według Kirznera nie oddaje istoty konkurencji w realnym procesie rynkowym. W podobnym tonie wyrażał się w tym temacie Hayek w swoim eseju *The Meaning of Competition*. Twierdził on, iż równowagowy model konkurencji doskonałej, nie jest konkurencyjny, a wręcz przeciwnie – pozbawiony jest wszystkich elementów konkurencyjnych zachowań, takich jak reklama, obniżanie cen czy heterogenizacja produktu¹³⁶. W pracach Kirznera konkurencja jest dużo bardziej zbliżona do powszechnego – biznesowego użycia tego słowa. Mówiąc o konkurencji używa takich wyrażeń jak: oferowanie lepszych produktów, obniżanie ceny (lub oferowanie wyższej kwoty za produkt w przypadku konsumentów), nośnik informacji o skłonnościach innych uczestników rynku¹³⁷. Kirzner opisując proces konkurencji, nie ma na myśli jedynie procesu relacji między producentami dóbr, a relacje zachodzące między wszystkimi uczestnikami rynku. Przedstawia to w następujący sposób:

---

¹³⁴ J. H. de Soto, *Socjalizm, Rachunek ekonomiczny i funkcja przedsiębiorcza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2011, s. 26-37. Odpowiednie cechy, ujęte są kursywą.

¹³⁵ P. Samuelson, W. Nordhaus, *Economics*, McGraw Hill, New York 2009, s. 150.

¹³⁶ F.A. Hayek, *The Meaning of Competition*, "Econ Journal Watch", Vol.13, No.2, 2016, s. 364.

¹³⁷ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 23 i s. 31.

[...] rynek w którymkolwiek okresie tworzą decyzje uczestników (...) Decyzja konsumentów o kupnie zależy od zamiaru przedsiębiorców-producentów o sprzedaży. Zamierzenia posiadaczy surowców o sprzedaży zależą od decyzji przedsiębiorców-producentów o kupnie i odwrotnie. Każda para powiązanych decyzji (każda zrealizowana transakcja rynkowa) stanowi przykład sytuacji, w której obie strony mają przed sobą możliwość, która według ich wiedzy jest najlepszą z oferowanych jej na rynku. Każdy uczestnik rynku zdaje więc sobie sprawę, że może wypełnić swój plan tylko wtedy, gdy przedstawi najlepszą ofertę dla innych. Oznacza to po prostu, że każdy uczestnik rynku, tworząc swoje plany o sprzedaży czy kupnie, musi zwrócić szczególną uwagę nie tylko na domniemane decyzje tych, którym chce sprzedawać czy tych, od których chce kupować, ale także – jako implikację tego ostatniego – na domniemane decyzje tych, których decyzje o sprzedaży lub kupnie mogą konkurować z jego własną. W miarę jak rynek przechodzi od stanu swoistej rynkowej nieświadomości do stanu, w którym niewiedza ta została niejako zredukowana, każdy sprzedawca i kupiec rewiduje swoje decyzje i przedstawia własną ofertę w świetle nowo zdobytej wiedzy o alternatywach, które potencjalni nabywcy mogą znaleźć gdzie indziej na rynku. W tym znaczeniu rynek jest zawsze koniecznie konkurencyjny. Nieustająca zmiana decyzji w następujących po sobie okresach sprawia, że każda możliwość oferowana teraz na rynku jest bardziej atrakcyjna niż ta proponowana w poprzednim okresie – to znaczy, jest ona przedstawiana z uwzględnieniem innych dostępnych możliwości, z którymi trzeba konkurować¹³⁸.

Powyższe przedstawienie konkurencji jako elementu składowego procesu rynkowego, podkreśla jej informacyjny charakter. Przedsiębiorca planując swoje działania na rynku, musi przewidywać zamiary innych i rewidować swoje plany pod wpływem antycypowanych przez niego informacji. Każda następna decyzja przedsiębiorcy, *ex ante* prowadzi do coraz to bardziej efektywnego wykorzystania czynników produkcji. W ten sposób dochodzimy do kwestii osiągnięcia równowagi rynkowej – obecnej i tak ważnej w teorii Kirznera.

2.3 Dochodzenie do równowagi rynkowej

Przedsiębiorczość w teorii Kirznera bardzo często przedstawiana jest jako siła równoważąca rynek¹³⁹. Kirzner, mimo krytycznego podejścia do pojęcia neoklasycznej równowagi

---

¹³⁸ Ibidem. s. 20.

¹³⁹ B. Glinka, S. Gudkova, *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011 s. 43.

rynkowej, korzysta z niej opisując kierunek w jakim popychają rynek przedsiębiorcze siły¹⁴⁰. Według Kirznera, osiągnięcie zysku pojawia się jedynie wtedy, gdy rynkowe zmienne odbiegają od wartości równowagowych¹⁴¹. Rynek w jego rozważaniach znajduje się w permanentnej i nieodłącznej nierównowadze¹⁴². Nierównowaga według Kirznera to sytuacja, która wynika z nieświadomości uczestników rynku, wobec bardziej korzystnych możliwości wymiany¹⁴³. Opisuje on proces „uczenia się” na rynku, poprzez dokonywanie transakcji, a następnie rewidowanie wyceny występujących na rynku dóbr, co prowadzi do zmiany podejmowanych decyzji¹⁴⁴.

Analiza Kirznera nie ma za zadanie opisanie warunków wystąpienia równowagi, na podstawie matematycznych relacji między zmiennymi tj. ceną a podażą, a przedstawienie wpływu pojedynczych decyzji na rynkowy proces¹⁴⁵. W rozważaniach Kirznera nierównowaga nie jest stanem nacechowanym jakkolwiek ujemnie względem stanu równowagi, jest po prostu konsekwencją ludzkiego działania¹⁴⁶. Nie uznaje on za możliwe wystąpienie hipotetycznej równowagi rynkowej, jednak uważa, iż każda przedsiębiorcza inicjatywa jako odpowiedź na istniejący, błędny wzorzec decyzji, popycha rynek w kierunku równowagi, jak do swoistej latarni morskiej¹⁴⁷. Takie przedstawienie przedsiębiorczości może wydawać się jako nieomylna, wręcz boska siła. Broniąc tego zdania należy stwierdzić, iż z założenia każda przedsiębiorcza decyzja jest nastawiona na zysk, a więc ma na celu bardziej efektywne spożytkowanie zasobów znajdujących się na rynku. Nawet mimo ryzyka błędnej oceny rynku przez przedsiębiorcę i powiązaną z tym stratą, wnosi to wartość dla rynku w postaci informacji, o niepożądanych przez rynek sposobów alokacji dóbr. Mając pewne założenia co do równowagowego charakteru przedsiębiorczości Kirznerowskiej, możemy przejść do próby scharakteryzowania procesu dochodzenia do tejże równowagi.

---

¹⁴⁰ P.G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 65.

¹⁴¹ Ibidem. s. 61.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010, s. 72.

¹⁴⁴ Ibidem, s.73.

¹⁴⁵ Ibidem. s. 15.

¹⁴⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 61.

¹⁴⁷ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 75.

W poprzednim rozdziale scharakteryzowany został proces rynkowy zawierający kilka pryncypialnych cech jako pewien kontekst, w którym porusza się przedsiębiorca. Podkreślenie niepewności oraz zdesynchronizowanej wiedzy na rynku, może wskazywać na kierunek, w którym należy się zwrócić opisując proces równoważenia rynku. Sytuacja nierównowagi rynkowej występuje wtedy, gdy podmioty działające na rynku są nieświadome bardziej korzystnych możliwości wymiany¹⁴⁸. Właśnie w tym miejscu Kirzner doszukuje się działania przedsiębiorczego. Luki rynkowe lub niedoszacowania cenowe, objawiają się jako potencjalne możliwości osiągnięcia przedsiębiorczego zysku.

Dla opisywania równoważącej rynek przedsiębiorczej zdolności, Kirzner posługuje się *przedsiębiorczą czujnością*. Czujność (w odróżnieniu od Schumpeterowskiej „kreatywnej destrukcji”) należy rozpatrywać w kategoriach działania reaktywnego na otaczającą rzeczywistość. Funkcja przedsiębiorcy w tym rozumieniu wiąże się z wypatrywaniem sposobności do osiągnięcia zysków¹⁴⁹. Czujność jest wtórna do umiejętnego osądu przedsiębiorczego. Owa umiejętność pozwala sformułować cele i dopasowywać środki, ponieważ wykrywa możliwości, które nieodkryte czekają na rynku¹⁵⁰. Przedsiębiorca dążący do równowagi, nie tworzy niczego nowego na rynku, a jedynie uważnie wypatruje zastaną, lecz stale zmieniającą się rzeczywistość¹⁵¹. Kirznerowski przedsiębiorca w przeciwieństwie do Schumpeterowskiego, odkrywa niedostrzeżone możliwości, zawarte w danym rynku. Odkrywa on na rynku informacje, którą stara się spożytkować szybciej od innych uczestników rynku¹⁵². Kirzner definiuje czujność jako „otwartość na dostępne, ale dotychczas pomijane możliwości”¹⁵³. A więc według Kirznera, przedsiębiorca dopasowuje do siebie popyt i podaż, które są w stanie permanentnego niedostosowania, ponieważ zawsze występują możliwości lepszego alokowania danych zasobów. Można powiedzieć, iż przedsiębiorca osiąga zysk uświadamiając uczestników rynku, co do potrzeb, o których wcześniej nie mieli pojęcia¹⁵⁴. Tak

---

¹⁴⁸ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 72.

¹⁴⁹ Wiąże się to bezpośrednio z zyskami *sensu stricto* omawianymi we wcześniejszej części tej pracy.

¹⁵⁰ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 40.

¹⁵¹ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 63.

¹⁵² P. G. Klein, *Opportunity Discovery, Entrepreneurial Action, and Economic Organization*, “Strategic Entrepreneurship Journal”, 2008.

¹⁵³ I. Kirzner, *Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process*, “An Austrian Approach, Journal of Economic Literature”, Vol. 35, No. 1, 1997; cyt. za: T. F. Yu, *Entrepreneurial Alertness and Discovery*, “The Review of Austrian Economics”, 14:1, 47–63, 2001.

¹⁵⁴ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 63.

opisaną funkcję przedsiębiorcy na rynku można opisać jako *czujny arbitrażysta*. Arbitrażysta, aby osiągnąć zysk, nie musi wносить niczego rewolucyjnego na rynek. Cierpliwie wyczekuje i odkrywa pojawiające się niedostosowania na rynkach, a następnie wypełnia luki jedynie zmieniając alokacje zasobów. Na rynkach, które uważa za rozwinięte, nabywa dane dobra, a następnie na mniej rozwiniętych rynkach stara się je zbyć za wyższą cenę¹⁵⁵. W ten sposób doprowadza on gospodarkę do sytuacji bliższej stanowi równowagi. Przedsiębiorca Kirznerowski powoduje, iż długoterminowe ceny na rzeczywistych rynkach podążają w kierunku modelowych cen równowagowych¹⁵⁶. Jednak wydaje się, iż proces dążenia do równowagi odbywa się jedynie w granicach dokonywanych przez owego przedsiębiorcę akcji, tj. w konkretnym miejscu i czasie, opisując konkretne dobra. Z kolei Mises zauważa, iż dynamicznie zmieniające się potrzeby konsumentów, a także zmiany od strony podażowej, powodują, iż rynek jest permanentnie wytrącany z równowagi¹⁵⁷. Kirznerowski przedsiębiorca, oprócz wynajdywania czysto arbitrażowych okazji do uzyskania zysku, może także odkrywać bardziej efektywne sposoby produkowania konkretnych dóbr¹⁵⁸. Nie działa on w ten sposób twórczo, tzn. nie zwiększa spektrum produkcyjnego, a jedynie ogranicza koszty produkcji danego dobra. Jakub Bożydar Wiśniewski porównując Kirznerowskiego przedsiębiorcę-arbitrażystę do zaproponowanego przez Schumpetera przedsiębiorcy - innowatora, nazywa go imitatorem¹⁵⁹. Przedstawiając obie teorie w taki sposób, dochodzimy do wniosku, iż są one komplementarne. Schumpeterowski przedsiębiorca wytrąca gospodarkę ze stanu równowagi wprowadzając nowe rewolucyjne produkty. Kirznerowski przedsiębiorca naśladuje za to owego innowatora, wprowadzając tańsze, bardziej powszechne substytuty owych dóbr¹⁶⁰. Tak opisana funkcja przedsiębiorcy, przedstawia go jako bardziej powszechnego, mniej spektakularnego oraz często anonimowego, czego nie można powiedzieć o Schumpeterowskim innowatorze. To właśnie owa przedsiębiorcza funkcja, spełnia kluczową rolę w procesie rynkowym, który zbliża rynek do stanu równowagi.

---

¹⁵⁵ J. B. Wiśniewski, *Przedsiębiorczość jako fundament dynamicznej analizy gospodarczej*, „Ekonomia – Wrocław Economic Review”, 27/2, 2021, s. 64.

¹⁵⁶ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 71.

¹⁵⁷ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 70.

¹⁵⁸ I. Kirzner, *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, „Small Business Economy”, nr.32, 2009 s.147.

¹⁵⁹ Wykład na temat firmy i produkcji wygłoszony w ramach IX Szkoły Ekonomicznej zorganizowanej przez Instytut Misesa (15 września 2022) przez dr Jakuba Bożydara Wiśniewskiego.

Zjawisko imitacji, omówione zostało w podrozdziale 2.3, przy okazji omawiania przedsiębiorczości wg. Schumpetera.

¹⁶⁰ Ibidem.

Zakończenie

Przedstawiona w poprzednich rozdziałach analiza teorii przedsiębiorczości autorstwa Schumpetera i Kirznera jest zgoła odmienna. Schumpeterowski przedsiębiorca ukazał się jako gospodarczy lider, który przy pomocy narzędzia jakim jest innowacja, pcha gospodarkę ku rewolucyjnym przemianom, wytrącając przy tym gospodarkę z modelowego ruchu okrężnego, związanego z równowagą. Za to przedsiębiorców w Kirznerowskim ujęciu, należy poszukiwać się wśród szerzej nieznanymi, anonimowych wręcz podmiotów na rynku, które poprzez swoje często rutynowe, powtarzalne czynności, niejako deptają po śladach innowatorów, wypełniając za nimi powstałe luki, czym prowadzą do równoważenia się rynku. A. Glapiński stwierdza, iż koncepcje Schumpetera i Kirznera, są do siebie w dużej mierze analogiczne. Obie według niego są nastawione na poszukiwanie nowych strategii działań rynkowych. Pierwsza z nich jednak tworzy nowatorskie, nieznanne dotąd rozwiązania, a druga poszukuje już istniejących rozwiązań, które nie zostały przez innych odkryte¹⁶¹. Hebert i Link, twierdzą z kolei, iż w założeniu, obie te teorie są dla siebie antytezą, jednak w realiach gospodarczych, okazują się komplementarne. Schumpeterowski przedsiębiorca odpowiedzialny jest za tworzenie nierównowagi na rynku, a Kirznerowski przedsiębiorca po rozpoznaniu sytuacji nierównowagi, zaczyna działać¹⁶². Donald J. Boudreaux, uważa obie te teorie za *równowagowe*, ponieważ obie prowadzą gospodarkę do stanu lepszego wykorzystania rzadkich zasobów. Postać Schumpeterowskiego przedsiębiorcy wprowadza zmiany jakościowe produktów na rynku, a Kirznerowski przedsiębiorca, poprawia same koneksje między uczestnikami rynku, koordynując ich działania¹⁶³. Klein, Foss i Bjornskov, stanowiska zarówno Schumpetera jak i Kirznera, opisują jako teorie, które zainteresowane są jedynie efektami (ang. outcomes) przedsiębiorczości, nie wchodzące na pole rozważań genezy i okoliczności poprzedzających sam przedsiębiorczy proces. Uważają obie teorie za wyjaśniające zjawisko przedsiębiorczości,

---

¹⁶¹ A. Glapiński, *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 7.

¹⁶² R. Hebert, A. Link, *The Entrepreneur, Mainstream Views and Radical Critiques*, New York, Praeger, 1982. w: I. Kirzner, *Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian Entrepreneur*, “Review of Austrian Economics”, 11, 1999, s. 8.

¹⁶³ D. Boudreaux, *Schumpeter and Kirzner on Competition and Equilibrium*. w: Peter J. Boettke and David L. Prychitko (red.), *The Market Process: Essays in Contemporary Austrian Economics*, Aldershot, UK: Edward Elgar. w: I. Kirzner, *Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian Entrepreneur*, “Review of Austrian Economics”, 11, 1999, s. 8-9.

lecz na różnych ekonomicznych płaszczyznach. Schumpeter wyjaśnia zjawisko zmian zachodzących w gospodarce, a Kirzner fakt procesu równoważenia się gospodarki¹⁶⁴. Klein i Foss traktują teorie obydwu autorów jako *teorie funkcjonalne*, które uznają przedsiębiorczość, jako pewną funkcję, czynność lub zachowanie, odróżniając je od teorii strukturalnych czy ujęć przedsiębiorczości w kategorii perspektywy zawodowej¹⁶⁵. Teorie przedsiębiorcy Schumpetera i Kirznera na podstawie przyjętych przez literaturę przedmiotu opisów przynależnych do obu teorii, rozróżnić je można w pięciu wymiarach (cechy przynależne do teorii Schumpetera opisane są jako pierwsze):

1. innowacja – arbitraż,
2. wytrącanie gospodarki z równowagi – równoważenie gospodarki,
3. kreacja – odkrywanie,
4. wyjątkowość – powszechność,
5. tworzenie nowej informacji – koordynacja istniejącej informacji¹⁶⁶.

Porównanie obu stanowisk rozpocząć można od kwestii samej motywacji do powstania teorii przedsiębiorczości oraz metodologii u obydwu tych autorów. Oboje wychodzą oni z założenia, iż w ortodoksyjnych modelach ekonomicznych, brakuje miejsca dla zjawiska przedsiębiorczości¹⁶⁷. Schumpeter odnosząc się do ruchu okrężnego w gospodarce, zauważył, iż zmiany w owym modelu, zachodzą jedynie w sposób ciągły. Model ten, bada zmiany ilościowe, tj. jest w stanie reagować na czynniki mające wpływ na wielkość gospodarki (np. zmiany społeczne, sytuacja wojny czy katastrofy naturalne), jednak nie odpowiada na potrzeby badania samego procesu ekonomicznego, w ramach którego dokonują się zmiany rewolucyjne¹⁶⁸. W sytuacji równowagi rynkowej, gospodarka dopasowuje się do zmieniających się danych, które są dla samego jej funkcjonowania zewnętrzne. Schumpeter nie zgadza się z takim ujęciem gospodarki, opisując ją jako zmieniającą się pod wpływem czynników endogenicznych, które wynikają z faktu samego jej funkcjonowania¹⁶⁹. Uważa on, iż przyjęcie egzogenicznych modeli rozwoju, wiąże ze sobą skutek odrzucenia samej teorii

---

¹⁶⁴ N. Foss, P. Klein, C. Bjornskov, *The Context of Entrepreneurial Judgment: Organizations, Markets, and Institutions*, "Journal of Management Studies", 56 (6), 2019, s. 1200.

¹⁶⁵ P. G. Klein, N. J. Foss, *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2017, s. 30-31.

¹⁶⁶ J. de Jong, *Schumpeter versus Kirzner: An empirical investigation of opportunity types*, EIM Business and Policy Research, 2010, s.7.

¹⁶⁷ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 123.

¹⁶⁸ J. Schumpeter, *Teoria Rozwoju Gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 98-99.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 99-100.

ekonomii, w badaniu uwarunkowań dla rozwoju gospodarczego¹⁷⁰. Schumpeter, jak i Kirzner, opisują ekonomiczną rzeczywistość, jako dynamiczny proces odbywający się wewnątrz samej gospodarki, w którym sprawczą rolę odgrywają przedsiębiorcy¹⁷¹. Dla Kirznera, modele równowagowe również wykluczają działalność *stricte* przedsiębiorczą. Modele równowagowe, w których występuje powszechna, idealna informacja, wyklucza możliwość odnajdywania przez przedsiębiorcę nowych możliwości uzyskania *zysku sensu stricto*. Dla Kirznera, samo to, iż występują różnice w informacji między uczestnikami rynku, powoduje to, iż proces rynkowy istnieje i pcha gospodarkę ku sytuacji równowagowej¹⁷². Dużą uwagę poświęca także ortodoksyjnej konkurencji doskonałej, którą opisuje jako: „sytuacja, w której każdy uczestnik rynku robi to, co inni; nie ma możliwości zdobycia przewagi nad innymi ani potrzeby zwracania uwagi na to co robią pozostali. Jest to stan *pasywnej akceptacji rynkowo ustalonych cen*”¹⁷³. Obaj ci autorzy stwierdzają, iż wcześniej wspomniane uproszczone modele nie odpowiadają potrzebom ujęcia przedsiębiorczości w realnej gospodarce. Przy czym różnie akcentują oni swoją krytykę wobec tych modeli.

Mimo obszernej krytyki modeli równowagowych u obu autorów, teorie ich przedstawiane są bardzo często w odniesieniu właśnie do stanu równowagi rynkowej. Powszechnie, teoria Schumpetera opisywana jest jako *zaburzająca równowagę*, a Kirznera *równoważąca*¹⁷⁴. Kirzner opisywał przedsiębiorczość w ujęciu Schumpetera jako *niszcząca zastany stan równowagowy*¹⁷⁵. Swój model przedsiębiorczości opisywał następująco: „Przedsiębiorca w moim ujęciu (...) wypiera stan nierównowagi rynkowej, zastępując go konkurencyjnym procesem rynkowym, prowadzącym do równowagi¹⁷⁶. Kirzner porównując oba podejścia, przedstawia to następująco:

Dla Schumpetera esencją przedsiębiorczości jest zdolność wyłamania się z rutyny, zniszczenia funkcjonujących struktur, zepchnięcia systemu z równego, okrężnego ruchu równowagowego. Dla nas, z drugiej strony, głównym elementem przedsiębiorczości jest zdolność zauważenia niewykorzystanych możliwości, których wcześniejsze istnienie oznaczało, że początkowa równość ruchu okrężnego była iluzoryczna – że nie był to stan równowagi, a przeciwnie – stan

---

¹⁷⁰ Ibidem, s. 100.

¹⁷¹ Odpowiednio przedsiębiorca-innowator i przedsiębiorca-koordynator.

¹⁷² I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 22.

¹⁷³ Ibidem, s. 90.

¹⁷⁴ B. Glinka, S. Gudkova, *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011 s. 43.

¹⁷⁵ I. Kirzner, *Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian Entrepreneur*, “Review of Austrian Economics”, 11, 1999, s. 5.

¹⁷⁶ Ibidem.

nierównowagi, który musiał być zaburzony. Dla Schumpetera przedsiębiorca jest niszczącą, nierównoważącą siłą, która niweluje właściwą dla równowagi ospałość rynku. Dla nas przedsiębiorca jest równoważącą siłą, której działalność polega na odpowiadaniu na istniejące napięcia i proponowaniu takich ulepszeń, które są konieczne do wykorzystanie zaprzepaszczonej wcześniej możliwości¹⁷⁷.

Pozornie leżące na przeciwległym biegunie modelu równowagi koncepcje, ujęte w jedną całość, tworzą spójny system *działania i reakcji*. Schumpeterowski przedsiębiorca działa, tworząc nowy bieg rzeczywistości, a Kirznerowski reaguje koordynującym rynek działaniem. P. Samuelson, gdy określał Schumpeterowski pogląd na ekonomiczną rzeczywistość, posłużył się metaforą struny skrzypiec. Przedsiębiorcza siła, według Schumpetera, pociąga za strunę powodując jej wibracje¹⁷⁸. Rozszerzając tę analogię, Kirznerowski przedsiębiorca, to ten, który dba o to, aby struna jak najszybciej wróciła do stanu sprzed pociągnięcia jej. Schumpeterowskie *twórcze niszczenie*, opisać można także jako postawa proaktywna w gospodarce. Natomiast Kirznerowska *czujność na okazji* to raczej reaktywna siła, która wyczekuje i odkrywa szanse na osiągnięcie zysku.

Zgoła inna w obu teoriach wydaje się postać samego przedsiębiorcy oraz cechy, które na jego charakterystykę się składają. Z pięciowymiarowego podziału, który wcześniej został przeze mnie wskazany, w tym punkcie należy zwrócić się ku osi *wyjątkowość-powszechność*. Przedsiębiorca Schumpeterowski, określany jako wyjątkowy, nie jest podmiotem występującym na rynku tak powszechnie, jak przedsiębiorca Kirznerowski. Przywołując słowa Kirznera: „Kapitalistyczny rozwój dla Schumpetera opiera się na *zrywach* przedsiębiorczej, innowacyjnej energii, które to zjawisko jest bezustannie imitowane przez *resze* naśladowców”¹⁷⁹. Dla naszego kontekstu ważne są zasadniczo dwa słowa z owego cytatu, a mianowicie *zryw* oraz *resze*. Przedsiębiorców Schumpeterowskich charakteryzuje ów *zryw*, który objawia się wyjątkową determinacją i motywacją do działania, niespotykaną na szeroką skalę. Są to heroiczni inicjatorzy zmian w gospodarce, posiadający odpowiednie cechy

---

¹⁷⁷ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 124.

¹⁷⁸ Pomiędzy Misesem a Keynesem – wywiad z Israelem M. Kirznerem | Instytut Misesa, <https://mises.pl/artukul/wywiad-z-kirznerem> (dostęp 11.06.2024).

¹⁷⁹ I. Kirzner, *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa 2010. s. 125. Odpowiednie podkreślenia w przytoczonym cytacie, zostały dodane przez autora pracy.

osobowościowe oraz kierujący się szerokim wachlarzem motywacji¹⁸⁰. Kirznerowski przedsiębiorca jest za to typem podmiotu, który powszechnie odnajdujemy w realiach gospodarczych. Rzesze imitatorów, wykonujących rutynowe, powtarzalne prace, to charakter równoważącego przedsiębiorcy Kirznerowskiego. Ten typ przedsiębiorcy, systematycznie prowadzi do eliminacji błędów występujących na rynku. A więc, Schumpeterowski przedsiębiorca ukazuje się jako jednostka wyjątkowa, wręcz wybitna, a Kirznerowski przedsiębiorca jest powszechnym uczestnikiem życia gospodarczego. Tego pierwszego można nazwać artystą, a drugiego rzemieślnikiem. Aby jak najlepiej zrozumieć oba typy przedsiębiorcy ważne jest wskazanie ich praktycznych implikacji w życiu gospodarczym. Poczynając od przedsiębiorcy – innowatora, którego poszukiwać należy w elitarnych kręgach życia gospodarczego. Oczywistymi wyrazami owego typu przedsiębiorczości, są jednostki, które wprowadzają na rynek rewolucyjne typy dóbr, a także metody produkowania tychże dóbr. Nie muszą być to osoby, które wynalazły, opracowały dany model produktu czy sposób produkcji, a jedynie za pomocą swoich umiejętności związanych z prowadzeniem biznesu, marketingu i wycucia czasu, potrafią dotrzeć do rzeszy klientów, oferując im skomercjalizowany wynalazek. Są w stanie w lepszy sposób niż inni wprowadzić na rynek praktyczne rozwiązania w zakresie organizacji pracy czy innowacyjnych modeli biznesowych. Glinka i Gudkova, opisując przedsiębiorcę Schumpeterowskiego, wskazują, iż:

Przedsiębiorca nie musi sam dysponować kapitałem niezbędnym do realizacji swoich idei, nie musi też być wynalazcą, a nawet niezależną jednostką prowadzącą biznes – może być pracownikiem wykonawczym, menedżerem, członkiem zarządu, pod warunkiem, że wdraża nowe kombinacje środków wytwarzania¹⁸¹.

A więc bycie przedsiębiorcą Schumpeterowskim nie wiąże się z konkretnym zawodem, a jedynie z funkcją wprowadzania nowych innowacji. To samo tyczy się przedsiębiorcy Kirznerowskiego, lecz w wymiarze koordynowania rynku. Kirznerowski przedsiębiorca – arbitrażysta, nie wprowadza nowych rozwiązań na rynek, a jedynie odgrywa on rolę koordynatora. Dla Schumpeterowskiego innowatora jest on imitatorem, który poruszając się na rynku, dostrzega nieodkryte wcześniej możliwości zysku, tym samym koordynując rynek. Wyrazem takiego przedsiębiorcy w gospodarce, mogą być wszelakiego rodzaju kupcy,

---

¹⁸⁰ J. de Jong, *Schumpeter versus Kirzner: An empirical investigation of opportunity types*, "EIM Business and Policy Research", 2010, s.9. Więcej o cechach Schumpeterowskiego przedsiębiorcy można odczytać w części poświęconej właśnie charakterystyce wspomnianego modelu przedsiębiorczości, której napisanie zostało oparte na tekście A. Glapińskiego (2012).

¹⁸¹ B. Glinka, S. Gudkova, *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011 s. 46.

handlarze czy spekulanci, którzy nie tworzą nic odkrywczego w sensie technicznym czy materialnym. Są to zwykli uczestnicy rynku docierający do konsumentów ze znanymi już wcześniej pomysłami. Dla procesu rynkowego oba typy przedsiębiorców są niezbędni. Bez innowatorów nie ma mowy o jakościowym skoku w gospodarce, a bez imitatorów nie odbywa się nasycenie rynku nowym typem dóbr. Mimo różnic jakie występują w owych teoriach wydaje się, iż dla ujęcia całościowego przedsiębiorczego procesu w gospodarce, są one względem siebie komplementarne. Wskazany system *działania i reakcji* na rynku, dobrze natomiast oddaje istotę aranżacji obu tych teorii, do stworzenia spójnego ujęcia przedsiębiorczości.

Teorie Schumpetera i Kirznera, niewątpliwie odgrywają nadal zasadniczą rolę dla jakichkolwiek rozważań na temat przedsiębiorczości. Przedstawione przez nich modele, pozwalają na lepsze zrozumienie, jak podstawową i nieodłączną dla gospodarczej rzeczywistości kategorią są właśnie przedsiębiorcy. Przypomnieć przy tym należy, że czas ich formułowania wiązał się z jakże odmienną społeczną percepcją osoby przedsiębiorcy. W czasach Schumpetera była to nadal konkretna osoba, która była ściśle – zależnie od zakresu prowadzonej działalności – z konkretnym biznesem. Już jednak w czasach Kirznera jest to coraz częściej ktoś anonimowy, znany tylko w wąskim kręgu osób. Przykładem mogą być osoby Jacka Welch’a czy Lee Iacocca, którzy w swoim czasie – można tak uznać – wyznaczali styl działania w biznesie, ale dalecy byli od wizerunku na przykład przedsiębiorcy z okresu życia Schumpetera. Modele równowagowe, wraz z pochodnymi teoriami, zmarginalizowały zjawisko przedsiębiorczości, co stało się motywacją do powstania owych teorii. Schumpeterowska *kreatywna destrukcja* pozwala opisać proces dynamicznych zmian odbywających się w gospodarce. Pokazuje w jaki sposób następuje jakościowa przemiana systemu ekonomicznego. Zaś Kirznerowski, *czujny odkrywca*, utożsamia za to przedsiębiorców z jednostkami, które powszechnie funkcjonują i mamy z nimi na co dzień do czynienia, obserwując rutynowe zjawiska gospodarcze. Obie teorie pozwalają nam dostrzec jak ważną rolę odgrywają jednostki w życiu gospodarczym. Schumpeterowski innowator, ukazany jako lider życia gospodarczego, obdarzony niesamowitym zmysłem i osądem przedsiębiorczym, wprowadza rewolucyjne zmiany. Osadzony jest on na piedestale życia gospodarczego i traktowany jest jako elitarna jednostka, która zmienia jakość życia reszty uczestników życia gospodarczego. Kirznerowskim przedsiębiorcą może być za to praktycznie każdy uczestnik rynku, który wykaże odpowiednie chęci, cierpliwość oraz rutynowość.

Koordynując działania uczestników rynku, zyskuje on przedsiębiorczy zysk, który jest wyrazem wagi jego działań.

Podsumowując, przedstawione teorie, pozwoliły umieścić przedsiębiorcę i przedsiębiorczość na należnym im miejscu w debacie ekonomicznej, akcentując ich znaczenie dla rynkowego procesu, który bez przedsiębiorczego działania, po prostu nie istnieje.

Streszczenie

Tematem jest idea przedsiębiorczości w myśli Schumpetera i Kirznera. Etymologiczne pochodzenie słowa *przedsiębiorczość i przedsiębiorca*, odnosi się do działania w obrębie działalności gospodarczej. Oznacza samo wykazywanie chęci i inicjatywy do podejmowania czynów mające na celu poprawę bytu ekonomicznego. Pierwszymi ekonomistami podnoszącymi temat przedsiębiorczości byli klasyczni francuscy ekonomiści w postaci R. Cantillona czy J. B. Saja, którzy opisywali przedsiębiorcę jako kogoś kto pożytkuje kapitał, zarządza produkcją oraz ponosi, ale równocześnie znosi ryzyko na rynku. Kolejne ważne postacie dla ewolucji zrozumienia przedsiębiorczości w teorii ekonomii, byli F. Knight i L. von Mises. Kluczowym wkładem tego pierwszego, było skrupulatne rozróżnienie ryzyka oraz niepewności, a także przypisanie właśnie tej drugiej kategorii do działania przedsiębiorczego. Mises za to, opisał przedsiębiorczość jako proces związany z działaniem w warunkach niepewności, warunek funkcjonowania życia gospodarczego. Większość teorii przed Schumpeterem i Kirznerem, odnosiło się *stricte* do kwestii ryzyka i zarządzania przedsiębiorstwem.

Najszerzej cytowanym podejściem do tematu przedsiębiorczości, jest koncept *przedsiębiorcy-innowatora* Josepha Schumpetera. Austriak swoją teorię zbudował na podstawie krytyki modelu ruchu okrężnego, który według niego nie ujmował dynamicznych procesów, zawierających się wewnątrz biegu życia gospodarczego. Przedstawił on swoją Teorię Rozwoju Gospodarczego, której centralnym punktem był przedsiębiorca wprowadzający innowacje na rynek. Przedsiębiorca w jego rozważaniach to jednostka o wyjątkowych cechach, która jest niejako liderem życia gospodarczego. Rozważania Schumpetera, wprowadziły na stałe do teorii ekonomii pojęcie *twórczego niszczenia*, które odnosi się do procesu wypierania starych, nieefektywnych metod produkcji i dóbr, zastępując je bardziej efektywnymi oraz trafniej zaspokajającymi potrzeby konsumentów dobrami. Odnosząc się do samej sytuacji na rynku, Schumpeterowski przedsiębiorca wytrąca gospodarkę z równowagi. Austriacki ekonomista, wprowadził również ściśle rozróżnienie między innowacją oraz inwencją. Ta pierwsza, przynależy do działania przedsiębiorczego, komercjalizowania pewnych pomysłów, a druga kategoria odnosi się do odkryć naukowych i koncepcji teoretycznych, które dotychczas nie ujrzały swojego gospodarczego zastosowania.

Drugim opisywanym podejściem, jest podejście amerykańskiego ekonomisty w tradycji szkoły austriackiej – Israela Kirznera. Przedsiębiorca Kirznerowski, jest *stricte* funkcjonalnym modelem przedsiębiorczości, tzn. nie utożsamia go z konkretną osobą. Funkcja przedsiębiorcy u tego autora, sprowadza się do *czujnego wypatrywania* sposobności do osiągnięcia zysku. W tym celu, Kirzner zaproponował modelowanie *sensu stricto*. Owe modelowanie, izoluje *stricte przedsiębiorczy zysk*, który jest kategorią związaną z dostrzeżeniem okazji do osiągnięcia zysku na rynku. Aby lepiej zobrazować swoją teorię, przedstawia on *proces rynkowy* jako model, który w realistyczny sposób, oparty na ciągu przyczynowo-skutkowym, a także kilku warunkom związanym min. z przepływem informacji na rynku, tłumaczy w jaki sposób ów *zysk sensu stricto* jest osiągnięty. W tym ujęciu, przedsiębiorca nie musi być posiadaczem kapitału czy jednostką o wyjątkowych cechach, tak jak w przypadku przedsiębiorcy Schumpeterowskiego. W teorii Kirznera, przedsiębiorca jest powszechnym uczestnikiem życia gospodarczego, który koordynuje rynki. W odniesieniu do równowagi rynkowej, Kirznerowski przedsiębiorca równoważy rynek, działając jako arbitrażysta.

Oba te stanowiska, można opisać jako względem siebie kompatybilne. Schumpeterowski przedsiębiorca wytrąca rynek z równowagi, a Kirznerowski go równoważy. Ten pierwszy akcentuje wyjątkowość i kreatywność jednostki (innovator), drugi za to ukazuje przedsiębiorcę jako kogoś powszechnie występującego oraz wykonującego rutynowe działania (imitator). Obie teorie, stały się najbardziej rozpoznawalnymi koncepcjami przedsiębiorcy w teorii ekonomii i stworzyły spójną koncepcję przedsiębiorczości, która pozwoliła na dalszy rozwój badań nad tym zjawiskiem.

Bibliografia

1. Baumol W. J. (1990), *Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive*, "Journal of Political Economy", 98 (5), s. 893-921.
2. Blaug M. (2000), *Teoria ekonomii*, PWN, Warszawa.
3. Bloch K., Kasperkiewicz W. (2005), *Istota procesów innowacyjnych w gospodarce rynkowej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce”, nr 2, s. 57-76.
4. S. Bostaph (2013), *Driving the Market Process: "Alertness" Versus Innovation and "Creative Destruction"*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics" 16, No. 4, s.421-458.
5. Brown C., Thornton M. (2013), *How Entrepreneurship Theory Created Economics*, "The Quarterly Journal of Austrian Economics", 16(4), s. 401-419.
6. Brzozowska A. (2016), *Teorie przedsiębiorczości*, w: „Zarządzania, organizacje i organizowanie – przegląd perspektyw teoretycznych”, K. Klincewicz (red.), Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
7. Campagnolo G., Vivel C. (2020), *Kirzner and Rothbard on an Austrian theory of entrepreneurship: the heirs of both Menger and Mises discuss action and the role of institutions.* , halshs-03107316.
8. De Jong J. (2010), *Schumpeter versus Kirzner: An empirical investigation of opportunity types*, EIM Business and Policy Research.
9. Ekelund Jr R. B., Hebert R. F. (2013), *A History of Economic Theory and Method*, Waveland Press, Chicago.
10. Foss N., Klein P., Bjornskov C. (2019), *The Context of Entrepreneurial Judgement: Organizations, Market and Institutions*, "Journal of Management Studies", 56(6), s. 1197-2013.
11. Glapiński A. (2012), *Schumpeterowska teoria przedsiębiorcy, czyli skąd się bierze pies*, „Konsumpcja i Rozwój”, 2012, 1 (2), s. 3-12.
12. Glinka B., Gudkova S. (2011), *Przedsiębiorczość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
13. Grebel T., Pyka A., Hanusch H. (2001), *An Evolutionary Approach to the Theory of Entrepreneurship*, "Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe", No. 206.

14. Hayek F.A. (1996), *Individualism and Economic Order*, The University of Chicago Press, Chicago.
15. Hayek F.A (2016), *The Meaning of Competition*, "Econ Journal Watch", 13(2).
16. Hoppe H. H. (2001), *Demokracja – Bóg, który zawiódł*, FijoRR Publishing, Warszawa.
17. Huerta de Soto J. (2011), *Socjalizm, Rachunek ekonomiczny i funkcja przedsiębiorcza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
18. Kaliszczak L. (2011), *Schumpeterowska teoria przedsiębiorczości i jej współczesne implikacje*, „Nauki o Zarządzaniu = Management Sciences”, Nr 8, s. 345-355.
19. Kent C., Sexton D. , Vesper K. (1982), *Encyclopedia of entrepreneurship*, Englewood Cliffs, New Jersey.
20. Kirzner I. (1999), *Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian Entrepreneur*, "Review of Austrian Economics", 11, s. 5-17.
21. Kirzner I. (2010), *Konkurencja i przedsiębiorczość*, FijoRR Publishing, Warszawa.
22. Kirzner I. (2009), *The alert and creative entrepreneur: a clarification*, "Small Business Economy", No.32.
23. Krzakiewicz K., Cyfert S. (2016), *Imitacja w epoce innowacji – dylemat i paradoks współczesnego zarządzania*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu = Research Papers of Wrocław University of Economics”, s. 179-196.
24. Kuźbiel D. (2017), *Analiza krytyczna wybranych teorii cyklu koniunkturalnego w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 1, Wzrost, rozwój i polityka gospodarcza”*, E. Gruszewska (red), s. 10-23.
25. Klein P. G., Foss N. J. (2017), *Organizacja działania przedsiębiorczego*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
26. Machaj M. (2013), *Kapitalizm, Socjalizm i Prawa Własności*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
27. Mankiw N. G., Taylor M. P. (2009), *Mikroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
28. Mantoux P. (1957), *Rewolucja przemysłowa w XVIII wieku: Zarys dziejów powstania wielkiego nowoczesnego przemysłu w Anglii*, PWN, Warszawa.
29. McCloskey D. (2017), *Burżuazyjna godność. Dlaczego ekonomia nie potrafi wyjaśnić współczesnego świata*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
30. Milewski R., Kwiatkowski E. (2005), *Podstawy Ekonomii*, PWN, Warszawa.
31. Mises L. (2011), *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.

32. Mises L (2011). *Zysk i strata*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
33. Mistkawi S. (2020), *On Joseph Schumpeter and Economic Development*, Portland State “University Economics Working Papers”, 49, s. 17-32.
34. Piecuch T. (2013), *Przedsiębiorczość. Podstawy Teoretyczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
35. Ravier L. (2020), *A Redefinition of the Entrepreneurial Function Concept*, “Revista procesos de Mercado”, 17 (1) , s. 295-311.
36. M. Rothbard (1995), *Classical Economics: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought Volume II*, Ludwig von Mises Institute, Auburn 2006, s. 1-46.
37. Rothbard M. (1962), *Ekonomia wolnego rynku*, FijoRR Publishing, Warszawa.
38. Rothbard M. (1985), *Professor Hébert on Entrepreneurship*, “Journal of Libertarian Studies” 7 (2), s. 281-286.
39. Samuelson P., Nordhaus P. (2009), *Economics*, McGraw Hill, New York.
40. Salerno J. (2008), *The Entrepreneur: Real and Imagined*, “Quarterly Journal of Austrian Economics”, 5 (4).
41. Sener S., Hacıoglu V., Akdemir A. (2017), *Invention and Innovation in Economic Change*, ”Journal of Economics, Finance and Accounting (JEFA)”, 4 (2), s. 203-208.
42. Schumpeter J. (1942), *Capitalism, Socialism and Democracy*, Routledge, London.
43. Schumpeter J. (1911), *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
44. Sweezy P.M. (1943), *Professor Schumpeter's Theory of Innovation*, “The Review of Economics and Statistics”, 25 (1), s. 93-96.
45. Wiśniewski J.B. (2021), *Przedsiębiorczość jako fundament dynamicznej analizy gospodarczej*, „Ekonomia – Wrocław Economic Review”, 27 (2), s. 63-80.
46. Yu T.F. (2001), *Entrepreneurial Alertness and Discovery*, “The Review of Austrian Economics”, 14:1, s. 47-63.
47. Zagóra U. (2015), *Teoria rozwoju gospodarczego i „Twórczej Destrukcji” Schumpetera oraz jej aktualność*, „Optimum.Studia Ekonomiczne” 3 (75), s. 21-30.
48. Żero S. (2018), *Różnice w interpretacji pojęć innowacji oraz imitacji*, w: „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców. T. 2, Zarządzanie organizacją, finanse i inwestycje”, E. Gruszewska (red.), s. 34-47.

Netografia:

1. Israel Kirzner - Econlib, <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Kirzner.html> (dostęp: 19.06.2024).
2. *Pomiędzy Misesem a Keynesem – wywiad z Israelem M. Kirznerem* / Instytut Misesa, <https://mises.pl/arttykul/wywiad-z-kirznerem> (dostęp 11.06.2024).
3. *Wykład na temat firmy i produkcji wygłoszony w ramach IX Szkoły Ekonomicznej zorganizowanej przez Instytut Misesa (15 września 2022)*, <https://www.youtube.com/watch?v=pnl38Qev7oE> (dostęp: 19.06.2024).
4. *przedsiębiorczość- Słownik SJP*, <https://sjp.pl/przedsi%C4%99biorczo%C5%9B%C4%87> (data dostępu: 04.06.2024).
5. S. Kluz: Joseph Schumpeter a szkoła austriacka | Instytut Misesa <https://mises.pl/arttykul/s-kluz-joseph-schumpeter-a-szkola-austriacka> (data dostępu: 04.07.2024).